

บทที่ 3

การลดวันต้องโทษจำคุกไทยเปรียบเทียบกับฝรั่งเศส

เพื่อให้เห็นความชัดเจนในการลดวันต้องโทษของประเทศไทยและประเทศฝรั่งเศสในการลดวันต้องโทษจำคุก ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในกระบวนการ ขั้นตอน และวิธีดำเนินการต่างๆ ที่มีความแตกต่างกันของทั้งสองประเทศซึ่งแต่ละขั้นตอนก็จะมีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันไปที่เราควรศึกษาอย่างถี่ถ้วนเพื่อให้เกิดเข้าใจมากขึ้นของกระบวนการลดวันต้องโทษจำคุกของทั้งสองประเทศ

3.1 โครงสร้างในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทย

กระบวนการยุติธรรมทางอาญาของไทยนั้น จะเริ่มตั้งแต่ขั้นตอนก่อนฟ้อง (Pre-trial stage) กล่าวคือจะเป็นกระบวนการก่อนที่คดีจะถูกนำเสนอต่อศาล อันได้แก่กระบวนการพิจารณาในชั้นของตำรวจ และพนักงานอัยการ จากนั้น ก็จะเข้าสู่ขั้นตอนการพิจารณาของศาล (Trial Stage) ซึ่งขั้นนี้จะเริ่มตั้งแต่คดีเข้าสู่การพิจารณาของศาล จวบจนถึงการพิพากษาคดี และขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรม คือ ขั้นตอนการบังคับโทษตามคำพิพากษา กฎหมายได้ให้อำนาจของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และแก้ไขเป็นการปรับปรุงให้ผู้กระทำความผิดกลับตัวเป็นคนดีเข้าสู่สังคมได้อย่างมีคุณภาพ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนเหล่านี้ ประกอบไปด้วยมาตรการและการดำเนินการต่างๆ ที่มีผลเป็นการส่งเสริมสิทธิและเสรีภาพของประชาชน และบุคคลที่เกี่ยวข้องอยู่ไม่มากนักน้อย การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงกระทำภายในกรอบของกฎหมายเท่านั้น เพื่อจุดประสงค์เป็นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริง การจะคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนเพียงวิธีการร่างกฎหมายให้อำนาจ และจำกัดขอบเขตการใช้อำนาจของเจ้าหน้าที่ของรัฐก็มีอาจบรรลุวัตถุประสงค์ของการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้อย่างแท้จริง จำเป็นจะต้องมีกลไกหรือมาตรการที่ควบคุมการใช้อำนาจหน้าที่ให้อยู่ในกรอบอำนาจที่กฎหมายกำหนดไว้ การกำหนดมาตรการ วิธีการหรือหลักเกณฑ์ต่างๆ ที่จะทำให้การใช้อำนาจขององค์กรของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้เกิดความโปร่งใส (Transparency) นำไปสู่การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ (Accountability) ประกอบกับการกำหนดมาตรการหรือกลไกต่างๆ ใน

การตรวจสอบและถ่วงดุลโดยองค์กรภายนอก หรือโดยองค์กรภายในก็ได้ เมื่อนั้นการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามหลักนิติรัฐได้¹

เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการพิจารณาคดีอาญาดังกล่าว จึงได้มีการกำหนดองค์กรผู้ใช้อำนาจในการหาตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษตลอดจนกำหนดกลไกต่างๆ ที่จะควบคุมไม่ให้องค์กรของรัฐใช้อำนาจเกินขอบเขตจนเป็นผลกระทบต่อผู้ถูกกล่าวหาในคดีด้วยเช่นกัน

องค์กรต่างๆ ที่กำหนดขึ้นนี้จะทำหน้าที่ที่แตกต่างกัน และในขณะเดียวกันก็จะทำหน้าที่ตามอำนาจขององค์กรอื่นๆ ด้วย

หากพิจารณาขั้นตอนการดำเนินคดีอาญาแล้ว เราอาจแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอน คือ

ก. ขั้นตอนก่อนฟ้องคดี (Pre-trial stage) และ

ข. ขั้นตอนหลังฟ้องคดี (Trial stage)

สำหรับขั้นตอนก่อนฟ้องคดีนั้น ได้แก่ การสอบสวนและการฟ้องร้อง ซึ่งองค์กรที่มีอำนาจในการดำเนินการขั้นนี้ คือ องค์กรพนักงานสอบสวนและองค์กรพนักงานอัยการ

ส่วนขั้นตอนหลังฟ้องคดีอาญานั้นองค์กรที่มีอำนาจได้แก่องค์กรศาล

สำหรับในกรณีของประเทศไทยนั้นได้แยกขั้นตอนก่อนฟ้องคดีอาญาออกเป็น 2 ส่วน เด็ดขาดออกจากกันคือ ขั้นตอนการสอบสวน และขั้นตอนการฟ้องร้องดำเนินการโดยองค์กรอัยการ

หากพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไทยแล้วองค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นถูกควบคุมทั้งจากกลไกภายในและภายนอกองค์กร ดังนี้

3.1.1 ขั้นพิจารณาคดี

ในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเราไม่อาจปฏิเสธได้เลยว่าในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการนั้นอาจมีการกระทบสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยการกระทบสิทธิดังกล่าวองค์กรในกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าจะเป็น ตำรวจ พนักงานอัยการ ศาล ต้องมีกลไกในการควบคุมตรวจสอบเพื่อให้การกระทบสิทธิดังกล่าวเกิดความโปร่งใสและสามารถถ่วงดุลอำนาจในการใช้ดุลพินิจขององค์กรแต่ละองค์กรไม่ว่าภายในองค์กรหรือภายนอกองค์กร เพื่อให้การใช้ดุลพินิจมีประสิทธิภาพและเป็นการอำนวยความยุติธรรมอย่างแท้จริงเพราะแต่ละองค์กรต่างก็มุ่งเน้นที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เพื่อดำเนินคดีอาญาและท้ายที่สุดเพื่อเป็นการลงโทษและฟื้นฟูแก้ไขให้บุคคลเหล่านั้นกลับคืนสู่สังคมได้

¹ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ. (2551, กรกฎาคม). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการศึกษาเพื่อพัฒนาระบบการตรวจสอบถ่วงดุลในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. หน้า 5.

กลไกในการควบคุมองค์กรต่างๆ มีดังนี้

องค์กรพนักงานสอบสวน ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะให้อำนาจแก่พนักงานสอบสวนมากมาย พนักงานสอบสวน มีหน้าที่ในการรวบรวมพยานหลักฐานทุกชนิดเท่าที่สามารถจะทำได้เพื่อประสงค์จะทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่างๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกร้องหา เพื่อจะได้รู้ตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา² แต่ก็ถูกควบคุมโดยกลไกต่างๆ ซึ่งเป็นกลไกภายในขององค์กรเอง เช่น โดยหลักทั่วไป การจับ การค้นจะต้องมีหมายจับ หรือหมายค้นซึ่งออกโดยพนักงานสอบสวนชั้นผู้ใหญ่เท่านั้น หรือการควบคุมตัวผู้ต้องหา ก็ควบคุมไว้ได้ไม่เกินระยะเวลาที่กำหนดไว้เท่านั้น นอกจากนั้นเมื่อพนักงานสอบสวนทำสำนวนสอบสวนเสร็จก็ทำได้แค่ “ความเห็น” เสนอพนักงานอัยการว่าสมควรฟ้องหรือไม่ฟ้อง แต่ความเห็นดังกล่าวไม่มีผลต่อการดำเนินคดีหรือไม่อย่างใด เพราะพนักงานอัยการจะเป็นผู้ “สั่งคดี”

องค์กรพนักงานอัยการ อำนาจพนักงานอัยการในการดำเนินคดีอาญา เริ่มตั้งแต่พนักงานสอบสวนผู้รับผิดชอบส่งสำนวนการสอบสวนให้พนักงานอัยการ จากนั้นพนักงานอัยการจะตรวจสำนวนและทำความเข้าใจสมควรสั่งฟ้อง สั่งไม่ฟ้อง สั่งสอบสวนเพิ่มเติม หรือสั่งคดีที่เปรียบเทียบปรับ ในกรณีที่ได้รับความเห็นสั่งฟ้อง อัยการจะเป็นผู้นำผู้ต้องหามาฟ้องต่อศาลและดำเนินกระบวนการต่างๆ ในฐานะโจทก์จนกว่าคดีจะถึงที่สุด³ แม้ว่าประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาจะกำหนดให้พนักงานอัยการเป็นผู้ฟ้องคดีหากได้มีการสอบสวนมาก่อน (มาตรา 120 ป.วิ.อาญา) ก็ตาม เมื่อพนักงานอัยการฟ้องคดีกลไกที่มากควบคุมหรือตรวจสอบอีกครั้งหนึ่งก็คือการพิจารณาดีในศาลนั่นเอง แต่การที่พนักงานอัยการสั่งไม่ฟ้องคดี หากไม่ใช่คำสั่งของอัยการสูงสุดแล้ว โดยหลักทั่วไปแล้วจะต้องถูกตรวจสอบโดยองค์กรอื่น กล่าวคือ ถ้าในกรุงเทพมหานคร จะต้องส่งสำนวนการสอบสวนพร้อมด้วยคำสั่งไม่ฟ้องนั้นให้อธิบดีกรมตำรวจ หรือถ้าในจังหวัดอื่นให้ส่งผู้ว่าราชการจังหวัดเพื่อพิจารณาว่าจะเห็นแย้งหรือไม่ (มาตรา 145 วรรค 1 ป.วิ.อาญา) ในกรณีที่มีความเห็นแย้งสั่งไม่ฟ้องของพนักงานอัยการก็ให้อัยการสูงสุดเป็นผู้ชี้ขาด (มาตรา 144 วรรค 2 ป.วิ.อาญา) อย่างไรก็ตามในกรณีที่มิใช่คำสั่งชี้ขาดไม่ฟ้องนี้ก็ไม่ตัดสิทธิให้ผู้เสียหายที่จะนำคดีไปฟ้องเอง (มาตรา 34 ป.วิ.อาญา) นอกจากนั้นในกรณีที่พนักงานอัยการฟ้องคดีแล้ว องค์กรศาลก็จะทำหน้าที่ตรวจสอบอีกชั้นหนึ่งว่าจำเลยได้กระทำความผิดหรือไม่

องค์กรศาล ศาลที่มีหน้าที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีอาญา ได้มีบัญญัติไว้ในพระธรรมนูญศาลยุติธรรม ซึ่งได้แบ่งศาลออกเป็น 3 ชั้นศาล คือ ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา ศาลเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการวินิจฉัยว่าจำเลยที่ถูกฟ้องนั้นเป็นผู้กระทำความผิดตามฟ้องหรือไม่และควรจะได้รับ

² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, มาตรา 131.

³ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ, เล่มเดิม, หน้า 19.

โทษเพียงใดศาลมีอำนาจในการออกหมายเรียก หรือหมายอาญา เพื่อบังคับให้เป็นไปตามกฎหมาย นอกจากนี้ยังมีอำนาจในการสั่งปล่อยบุคคลหรือผู้ต้องถูกควบคุมหรือคุมขังโดยมิชอบได้ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 90⁴ แม้ว่าองค์กรศาลจะเป็นผู้ใช้อำนาจตุลาการ แต่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดคดีต่างๆ เพื่อตรวจสอบและคานอำนาจศาล เช่นเดียวกัน ทั้งนี้โดยกำหนดให้การพิจารณาคดีต่างๆ จะต้องทำโดยเปิดเผยต่อหน้าจำเลย นอกจากนั้นเพื่อป้องกันความผิดพลาด พระธรรมนูญศาลยุติธรรมยังกำหนดให้ผู้พิพากษาต้องพิจารณาเป็นองค์คณะอีกด้วย เมื่อศาลมีคำพิพากษาแล้ว คำพิพากษาเองก็อาจถูกตรวจสอบได้โดยในคำพิพากษานั้น จะต้องให้เหตุผลในการตัดสินทั้งในปัญหาข้อเท็จจริงและข้อกฎหมาย (มาตรา 186 (6) ป.วิ.อาญา) และคำพิพากษานั้นก็อาจถูกอุทธรณ์หรือฎีกาต่อไปได้ หากเข้าหลักเกณฑ์ตามที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดไว้⁵

3.1.2 ชั้นบังคับโทษ

องค์กรราชทัณฑ์ เป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ในชั้นบังคับโทษ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญในการดูแลผู้ต้องขัง ภายหลังจากที่ศาลกำหนดโทษและระยะเวลาการลงโทษให้เหมาะสมกับจำเลยแล้ว โดยผ่านทางพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 เพื่อส่งเสริมฟื้นฟูปรับปรุงแก้ไขและเพื่อให้ผู้กระทำความผิดพร้อมที่จะกลับคืนสู่สังคมอย่างไม่มีปัญหาภายหลังพ้นโทษ และการดำเนินงานของกรมราชทัณฑ์จะเป็นการดำเนินการโดยฝ่ายบริหารโดยมาตรการต่างๆ ในการให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมนั้นให้อำนาจในการใช้ดุลพินิจกับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์⁶ เนื่องจากปริมาณของผู้ต้องขังที่มีจำนวนมากจึงเป็นปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการของภาครัฐ และยังเป็นผลร้ายต่อสภาพร่างกายและจิตใจของผู้ต้องขังเอง นอกจากนั้นแล้วยังมีการเรียนรู้พฤติกรรมกระทำความผิดในผู้ต้องโทษอีกด้วย การแก้ไขปัญหานี้ในคนละยุคของไทยนั้นถือว่าเป็นภารกิจในการบริหารจัดการงานราชทัณฑ์ของฝ่ายบริหารในการพิจารณาว่าการรับโทษจำคุกนั้นเพียงพอต่อการแก้แค้นทดแทนและผู้ต้องขังได้รับการบำบัดฟื้นฟูให้พร้อมที่จะกลับเข้าสู่สังคมได้แล้วก็อาจปล่อยตัวผู้นั้นไปก่อนครบระยะเวลาที่ศาลมีคำพิพากษาและคำสั่ง หรือทำให้ระยะเวลาการนับโทษนั้นสั้นลง ทั้งนี้โดยกระบวนการพักการลงโทษ ลดวันต้องโทษ หรือเสนอให้ได้รับพระราชทานอภัยโทษ ซึ่งกระบวนการต่างๆ เหล่านี้ผู้ต้องขังเองหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องควรเข้าถึงอย่างไร ควรมี

⁴ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 20.

⁵ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. (ตุลาคม – ธันวาคม 2539). “กระบวนการยุติธรรมทางอาญาในประเทศไทย: ปัญหาและข้อเสนอแนะบางประการ.” *จุลพาท*, 43 (4). หน้า 5-7.

⁶ ปกป้อง ศรีสนิท. (2550, มิถุนายน). “การปรับใช้โทษให้เหมาะสมกับนักโทษแต่ละคน.” *บทบัญญัติ*, 63 (2). หน้า 49.

ผู้เข้าร่วมในการพิจารณาหรือมีระบบการตรวจสอบการใช้ดุลพินิจ เพื่อให้ระบบการต่างๆ นั้นเป็นไปอย่างโปร่งใสและป้องกันการนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาผลประโยชน์ที่มีขอบด้วยกฎหมาย⁷

กระบวนการยุติธรรมทุกชั้นตอนต้องสามารถควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจได้ ทั้งนี้เพื่อป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจรัฐโดยมิชอบจากบุคคลในองค์กรและการควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจนอกจากจะเป็นไปในรูปแบบการควบคุมตรวจสอบในหน่วยงานซึ่งเป็นเรื่องปกติธรรมดาที่ต้องกระทำแล้ว ที่สำคัญก็จะต้องมีกฎหมายกำหนดกลไกควบคุมตรวจสอบการใช้อำนาจจากภายนอกด้วยเพื่อป้องกันความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม⁸

3.2 โครงสร้างในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของฝรั่งเศส

ระบบกฎหมายฝรั่งเศสนั้นได้ชื่อว่าเป็นระบบที่มีมาตรฐานในเรื่องของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในระดับที่เป็นแม่แบบสำหรับการศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ ที่ต้องการจะพัฒนาปรับปรุงระบบกระบวนการยุติธรรมอาญามาเป็นเวลานานแล้ว ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของฝรั่งเศสได้รับการยอมรับว่า เป็นต้นแบบของระบบการพิจารณาแบบไต่สวนที่ประเทศต่างๆ รวมทั้งประเทศไทยก็ได้รับอิทธิพลทั้งทางด้านแนวคิด หลักการ และนำมาประยุกต์ใช้กับกระบวนการยุติธรรมของไทยอย่างต่อเนื่อง⁹

3.2.1 ชั้นพิจารณาคดี

องค์กรตำรวจ ตำรวจฝรั่งเศสแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ ตำรวจฝ่ายปกครอง (la police administrative) และตำรวจฝ่ายคดี (La Police judiciaire)

(ก) ตำรวจฝ่ายปกครอง อยู่ภายใต้อำนาจการบังคับบัญชาของฝ่ายปกครอง มีหน้าที่ในการ การรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ป้องกันมิให้มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น แบ่งออกเป็นสองประเภท คือ

1. ตำรวจฝ่ายปกครองทั่วไป (Police administrative générale) มีหน้าที่ในการป้องกันมิให้เกิดการกระทำความผิดกฎหมายต่างๆ ไปด้วยการออกกฎหมายหรือระเบียบ หรือด้วยการปฏิบัติการต่างๆ เช่นการรักษาความสงบเรียบร้อยหรือสุขอนามัยของชุมชน หรือการติดตามการเดินขบวนเพื่อไม่ให้กีดขวางการจราจร เป็นต้น

⁷ สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล และคณะ. เล่มเดิม. หน้า 4.

⁸ คณิต ฒ นคร ข (ม.ป.ป.). “ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรม.” *รวมบทความด้านวิชาการของ ศาสตราจารย์ ดร. คณิต ฒ นคร อัยการสูงสุด*. หน้า 428-429.

⁹ อุทัย อาทิวะ. (2554). *รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส*. หน้า 68.

2. ตำรวจฝ่ายปกครองพิเศษ (Police administrative spéciale) คือตำรวจที่มีอำนาจหน้าที่ของฝ่ายปกครองในการป้องกันมิให้มีการละเมิดกฎหมายเป็นเรื่องราว เฉพาะกรณีๆ ไป เช่น อำนาจในการควบคุมการก่อสร้างอาคารอำนาจในการควบคุมการรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง เป็นต้น

(ข) ตำรวจฝ่ายคดี (La Police Judiciaire) ถือเป็นกลไกของการอำนวยความยุติธรรมที่อยู่ภายใต้อำนาจตุลาการและจะเข้ามาในคดีต่อเมื่อมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นแล้วเปรียบเทียบได้กับพนักงานสอบสวนของไทย

ตำรวจฝ่ายคดี (La Police Judiciaire) แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี (Les officiers de police judiciaire)
2. เจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดี (Les agents de police judiciaire)¹⁰

ระบบการสอบสวนคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศส ตำรวจที่ทำหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดีอาญาถือว่าเป็นหัวใจของการสอบสวน โดยเฉพาะการสอบสวนความผิดซึ่งหน้าและการสอบสวนเบื้องต้น ซึ่งเป็นส่วนสำคัญของการสอบสวนของผู้พิพากษาไต่สวน ถ้าปรากฏว่าต่อมาสำนวนการสอบสวนเบื้องต้นได้ถูกส่งมาให้ผู้พิพากษาไต่สวนดำเนินคดี แต่ลักษณะสำคัญของการทำงานของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีและเจ้าหน้าที่ตำรวจฝ่ายคดี คือ คุลยสัมพันธ์ในการตรวจสอบและกำกับดูแลการสอบสวนของตำรวจฝ่ายคดีโดยพนักงานอัยการและศาล การตรวจสอบและการกำกับดูแลดังกล่าวทำให้เกิดความโปร่งใสในการสอบสวนคดีอาญา และทำให้เกิดความผิดพลาดน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับกระบวนการสอบสวนที่ให้อำนาจตำรวจในฐานะพนักงานสอบสวนแต่เพียงองค์กรเดียวเป็นผู้ปฏิบัติงานและกำกับดูแลสอบสวนด้วยตนเอง¹¹

องค์กรอัยการ อัยการฝรั่งเศสจะมีสถานะเป็นตุลาการด้วย ไม่ว่าจะเป็นอัยการแห่งสาธารณรัฐ (Les procureurs de la République) และเป็นผู้ช่วยอัยการแห่งสาธารณรัฐ รวมทั้งอธิบดีอัยการ (Les procureurs généraux) และผู้ช่วยอธิบดีอัยการ อัยการประจำศาลสูง (Les avocats généraux) ผู้พิพากษา (Les juges) และตุลาการผู้ช่วย (Les auditeurs de justice) ล้วนเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรตุลาการ ซึ่งอยู่ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 22 ธันวาคม ค.ศ. 1958 ว่าด้วยสถานะของตุลาการ¹² ในระบบการดำเนินคดีอาญาของประเทศฝรั่งเศสนั้น ไม่ได้มีแนวคิดในการแบ่งแยกการสอบสวนออกจากการฟ้องร้องคดีอย่างเช่นในระบบกฎหมายไทย หลักการดำเนินคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสถือว่าผู้ที่มีอำนาจในการสอบสวนและฟ้องคดีอาญาคือ พนักงานอัยการซึ่งเป็นไปตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐอย่างแท้จริง ดังนั้นในระบบการดำเนินคดีอาญาของ

¹⁰ แหล่งเดิม, หน้า 72-73.

¹¹ แหล่งเดิม, หน้า 101.

¹² แหล่งเดิม, หน้า 132.

ประเทศฝรั่งเศสจึงไม่ได้แยกการสอบสวนออกจากการฟ้องร้องคดี อัยการเป็นผู้รับผิดชอบการสอบสวน โดยอาจจะทำการสอบสวนด้วยตนเองหรือมอบให้ตำรวจฝ่ายคดีดำเนินการสอบสวนแทน โดยอัยการเป็นผู้กำหนดทิศทางและกำกับดูแลการทำงานของตำรวจฝ่ายคดี¹³ พนักงานอัยการมีหน้าที่ในการตรวจสอบดุลพินิจในการกำหนดโทษชั้นโทษของศาลด้วย กล่าวคือประมวลกฎหมายอาญาของประเทศฝรั่งเศสจะมีการกำหนดไว้เฉพาะอัตราโทษขั้นสูงเท่านั้น ไม่มีโทษขั้นต่ำ¹⁴ ในทางปฏิบัติของพนักงานอัยการฝรั่งเศสนั้น จะมีการบรรยายคำขอท้ายฟ้องของพนักงานอัยการเพื่อขอให้ศาลลงโทษตามที่พนักงานอัยการขอไว้ในท้ายฟ้อง ซึ่งนอกจากขอให้ศาลลงโทษตามฐานความผิดฐานใดแล้ว ยังได้กำหนดอัตราโทษหรือขอให้ศาลกำหนดอัตราโทษตามที่พนักงานอัยการขอไว้ท้ายฟ้องด้วย กรณีศาลมีคำพิพากษาโดยกำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลยไม่เป็นไปตามคำขอของพนักงานอัยการ ถ้าพนักงานอัยการเห็นว่าไม่เหมาะสม พนักงานอัยการอาจพิจารณาใช้สิทธิอุทธรณ์ฎีกา คำพิพากษาในประเด็นดังกล่าวต่อไป ซึ่งกรณีดังกล่าวเป็นการตรวจสอบถ่วงดุลอำนาจในการใช้ดุลพินิจกำหนดโทษของศาลให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น¹⁵

ผู้พิพากษาไต่สวน คือผู้พิพากษาที่มีบทบาทหลักในการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนของกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของฝรั่งเศสตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ผู้พิพากษาไต่สวนฝรั่งเศสมีสถานะเป็นตุลาการ หรือที่ในตำรากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในประเทศฝรั่งเศสว่า “ตุลาการนั่ง” (Le magistrat du siege -ศาล) คือเป็นอิสระจากอำนาจบริหารเป็นผู้พิพากษาที่กฎหมายให้มีอำนาจหน้าที่ในการสอบสวนหรือมอบหมายการสอบสวน (Commission Rogatoire) ให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดี (La Police Judiciaire) ดำเนินการภายใต้การกำกับดูแลของผู้พิพากษาไต่สวนจะได้รับประกันความยุติธรรม ในการดำเนินคดี

ด้วยเหตุนี้ในกรณีที่ผู้พิพากษาไต่สวนลงมือทำการสอบสวนคดีด้วยตนเอง จึงมีฐานะเป็นทั้งพนักงานสอบสวน และผู้ทำหน้าที่ตุลาการในการค้นหาความจริง โดยการแสวงหาและรวบรวมข้อเท็จจริง และพยานหลักฐานทั้งที่เป็นผลร้ายและเป็นคุณแก่ผู้ถูกไต่สวน¹⁶

¹³ แหล่งเดิม, หน้า 137-138.

¹⁴ ณรงค์ ใจหาญ. (2549). รายงานการศึกษาฉบับสมบูรณ์โครงการวิจัย เรื่อง ศึกษาความเป็นไปได้ในการกำหนดชั้นโทษและการนำไปปรับใช้ในประมวลกฎหมายอาญา. หน้า 321.

¹⁵ พิษณุ ลีวนิจกิจ. (2551). บทบาทอัยการต่อการใช้ดุลพินิจของศาลในการกำหนดโทษ. หน้า 51.

¹⁶ อุทัย อาทิวา. เล่มเดิม, หน้า 184.

1. สถานะและการปฏิบัติงานของผู้พิพากษาไต่สวน

ผู้พิพากษาไต่สวนคือผู้พิพากษาคนหนึ่งของศาลชั้นต้น (Un Juge du tribunal de grande instance) ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลชั้นต้นจะมอบหมายให้ผู้พิพากษาไต่สวนคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นผู้ดำเนินการไต่สวนคดีก็ได้

การมอบอำนาจให้ผู้พิพากษาไต่สวนหลายคนดำเนินคดีเดียวกันสามารถกระทำได้ในกรณีของคดีความผิดอุกฤษฏ์โทษ บุคคลดังต่อไปนี้คือ ผู้พิพากษาหัวหน้าศาลชั้นต้น อัยการแห่งสาธารณรัฐ หรือคู่ความอาจเป็นผู้ที่ทำให้ผู้พิพากษาไต่สวนเข้ามาทำคดีได้ เมื่อมีเหตุผลด้านความยุ่งยากซับซ้อนหรือความร้ายแรงของความผิด

2. การฟ้องคดีต่อผู้พิพากษาไต่สวน (Saisine du juge d'instruction)

บุคคลผู้มีสิทธิร้องขอต่อผู้พิพากษาไต่สวนให้ดำเนินคดีมีดังต่อไปนี้

2.1 อัยการแห่งสาธารณรัฐ

2.2 บุคคลที่เป็นผู้เสียหายและยื่นคำร้องขอให้ดำเนินคดีพร้อมคำขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่ง (Une plainte avec constitution de partie civile)

ผู้พิพากษาไต่สวนไม่มีอำนาจเริ่มคดีได้ด้วยตนเอง เขาจะเข้ามาดำเนินคดีได้ต่อเมื่อมีคำร้องขอเปิดการไต่สวนคดี (Le réquisitoire introductif) จากอัยการแห่งสาธารณรัฐ หรือคำร้องขอเพิ่มเติม (Le réquisitoire supplétif) ในภายหลัง ส่วนอีกกรณีหนึ่งที่ผู้พิพากษาไต่สวนสามารถดำเนินคดีได้ก็ต่อเมื่อผู้เสียหายยื่นคำร้องพร้อมกับคำขอเข้าเป็นคู่ความฝ่ายแพ่ง แต่ผู้พิพากษาไต่สวนจะเข้ารับผิดชอบคดีได้ก็ต่อเมื่อ ได้รับมอบหมายสำนวนจากผู้พิพากษาหัวหน้าศาลชั้นต้น ซึ่งผู้พิพากษาไต่สวนสังกัดอยู่

ผู้พิพากษาไต่สวนจำเป็นต้องดำเนินคดีโดยปราศจากอคติอย่างแท้จริงเนื่องจากผลการไต่สวนจะต้องถูกนำไปใช้เป็นหลักในการดำเนินคดี ดังนั้นผู้พิพากษาไต่สวนจึงต้องถูกนำไปใช้เป็นหลักในการดำเนินคดี ดังนั้นผู้พิพากษาไต่สวนจึงต้องรวบรวมพยานหลักฐานให้มากที่สุดเพื่อจะได้นำไปใช้ประกอบการพิจารณาของศาลในชั้นพิจารณาคดีจำนวนไม่เกินร้อยละสิบที่จะเข้าสู่ระบบการดำเนินคดีของผู้พิพากษาไต่สวน

3. คดีที่อยู่ในอำนาจของผู้พิพากษาไต่สวน

ผู้พิพากษาไต่สวนจะเข้าไปทำการสอบสวนคดีสองประเภทด้วยกัน คือ คดีประเภทแรกเป็นคดีความผิดอุกฤษฏ์โทษ และคดีประเภทที่สองจะเป็นคดีความผิดฆังฉิมโทษที่ร้ายแรงและยุ่งยากซับซ้อน เช่น คดีความมั่นคงแห่งรัฐ คดีทุจริตทางการเมืองหรือทางการเงิน คดีความปลอดภัยสาธารณะหรือสาธารณสุข (La santé publique) คดีค้ายาเสพติด ในการปฏิบัติงานผู้พิพากษาไต่สวนมีอำนาจมอบหมายให้ตำรวจและทหารที่ทำหน้าที่ตำรวจช่วยดำเนินคดีแทนได้

4. การดำเนินกระบวนการไต่สวน (Le déroulement de l'instruction)

ผู้พิพากษาไต่สวนไม่ใช่ผู้พิพากษาที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีแต่เป็นตุลาการที่มีอำนาจในการไต่สวนบุคคลที่มีพยานหลักฐานบ่งชี้ว่าเป็นผู้กระทำความผิด หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่อยู่ในฐานะพยานต้องสงสัย (Lémoine assisté) ผู้พิพากษาไต่สวนต้องแจ้งข้อกล่าวหาให้ผู้ถูกไต่สวนทราบรวมทั้งข้อเท็จจริงที่เป็นมูลเหตุของข้อกล่าวหา

นอกจากนี้ ผู้พิพากษาไต่สวนมีอำนาจออกหมายเรียก (Mandat de comparution) หมายให้นำตัวมา (Mandat d'amener) หมายจับ (Mandat d'arrêt) และหมายขัง (Mandat de dépôt)

ผู้พิพากษาไต่สวนมีหน้าที่ที่จะต้องไต่สวนข้อเท็จจริงที่เป็นพยานหลักฐานทั้งฝ่ายที่กล่าวหาและฝ่ายผู้ถูกกล่าวหาด้วย ในระหว่างการไต่สวนคดีผู้พิพากษาไต่สวนจะรวบรวมพยานหลักฐานไว้ในสำนวนการสอบสวนเพื่อใช้ในการพิสูจน์ความจริง สอบปากคำและการเผชิญหน้ากับพยานหรือพยานผู้เชี่ยวชาญ และมีอำนาจสั่งอนุญาตให้มีการดักฟังทางโทรศัพท์ (Les écoutes téléphoniques) การดักฟังโทรศัพท์จะทำได้ในกรณีที่เป็นความผิดอุกฉกรรจ์โทษหรือมัจฉิมโทษซึ่งมีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไป และต้องอยู่ภายใต้การควบคุมของผู้พิพากษาไต่สวน

การปฏิบัติงานในชั้นไต่สวนนี้จะต้องอยู่ในหลักการเก็บรักษาข้อมูลที่ได้มาไว้เป็นความลับในชั้นไต่สวน เพื่อมิให้กระแสนักข่าวมีอิทธิพลขัดขวางการอำนวยความสะดวก

ผู้พิพากษาไต่สวนมีอำนาจมอบหมายให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีทำการไต่สวนแทน (La commission rogatoire) การมอบหมายดังกล่าวช่วยทำให้ภาระความรับผิดชอบในการทำงานของผู้พิพากษาไต่สวนนั้นบรรเทาลง และในทางปฏิบัติผู้พิพากษาไต่สวนก็ใช้วิธีการมอบหมายอำนาจให้เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีกระทำการแทน เพราะผู้พิพากษาไต่สวนมีงานล้นมือและมีเวลาทำงานน้อย จึงจำเป็นต้องมอบหมายตำรวจฝ่ายคดีช่วยทำการแสวงหาและรวบรวมพยานหลักฐานแทน

ในการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีตามที่ได้รับมอบหมายนั้น เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องระมัดระวังไม่กระทำการที่เป็นการกระทบต่อสิทธิของผู้ถูกไต่สวนในการต่อสู้คดี และในกรณีที่มีข้อสงสัยในการปฏิบัติงาน เจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องปรึกษากับผู้พิพากษาไต่สวนโดยเร็ว เพื่อขอแนะนำในการปฏิบัติงาน การกระทำของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีที่ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้จะทำให้พยานหลักฐานที่ได้มาไม่ชอบหรือไม่สามารถรับฟังได้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของเจ้าพนักงานตำรวจฝ่ายคดีจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในกฎเกณฑ์ของกฎหมายที่เกี่ยวข้องอย่างแม่นยำเพื่อมิให้การปฏิบัติงานของตนเสียไป

เมื่อผู้พิพากษาไต่สวนเห็นว่าการไต่สวนเสร็จสิ้นแล้ว จะต้องแจ้งให้คู่ความและทนายความทราบ คู่ความและทนายความจะมีเวลาสี่สิบวันเพื่อที่จะยื่นคำร้องขอและนำพยานใหม่เข้ามาแสดงความบริสุทธิ์

5. การปิดการไต่สวน (La cloture de l'instruction)

เมื่อครบกำหนดเวลาสี่สิบวัน ผู้พิพากษาไต่สวนจะทำคำสั่งปิดการไต่สวน (Une ordonnance de cloture l'information) การทำคำสั่งดังกล่าวจะขึ้นอยู่พยานหลักฐานที่มีอยู่ ซึ่งอาจเป็นคำสั่งส่งคดี (Une ordonnance de renvoi) ไปให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เรียกว่าคำสั่งให้ฟ้องคดีซึ่งจะต้องถูกส่งเรื่องไปให้ศาลอุทธรณ์ (Une cour d'assises) ทำการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป หรืออาจเป็นคำสั่งว่าคดีไม่มีมูล (Une ordonnance de renvoi) ไปให้ศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี เรียกว่าคำสั่งให้ฟ้องคดีซึ่งจะต้องถูกส่งเรื่องไปให้ศาลอุทธรณ์ (Une cour d'assises) ทำการพิจารณาพิพากษาคดีต่อไป หรืออาจเป็นคำสั่งว่าคดีไม่มีมูล (Une ordonnance de nonlieu) ก็จะทำให้คดีระงับไป

อย่างไรก็ตาม ผู้พิพากษาไต่สวนไม่มีอำนาจที่จะมีคำสั่งให้ใช้มาตรการทางตุลาการหรือการขังชั่วคราวผู้ต้องหา/ผู้ถูกไต่สวนอีกต่อไป เพราะการใช้อำนาจดังกล่าวในปัจจุบันตกอยู่กับผู้พิพากษาแห่งเสรีภาพและการกักขัง (Le juge des libertés et détention)

ผู้ถูกไต่สวนมีอำนาจอุทธรณ์คำสั่งให้ฟ้องคดีได้ (Les ordonnances de mise en accusation) ผู้ที่มีอำนาจอุทธรณ์คือ ศาลไต่สวน (La chambre de l'instruction) ซึ่งมีองค์คณะผู้พิพากษาระดับผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์จำนวนสามคนเปรียบเสมือนศาลไต่สวนอุทธรณ์ แต่ยังถือว่าอยู่ในชั้นสอบสวนศาลไต่สวนมีกำหนดเวลาพิจารณาวินิจฉัยคำร้องอุทธรณ์สี่เดือน

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาไม่ได้กำหนดระยะเวลาสำหรับการไต่สวนไว้ อย่างไรก็ตาม หากการไต่สวนใช้ระยะเวลาเกินสองปีผู้พิพากษาไต่สวนจะต้องแสดงเหตุผลต่อประธานศาลไต่สวน (Le président de la chambre de l'instruction) เพื่อพิจารณาว่ามีเหตุสมควรหรือไม่ ศาลไต่สวนมีอำนาจถอดถอนผู้พิพากษาไต่สวนแล้วแต่งตั้งผู้พิพากษาไต่สวนคนอื่นให้ทำการแทนได้

องค์กรศาล ศาลอาญาแบ่งออกเป็น 3 ศาล

1. ศาลอาญาชั้นต้น ตั้งอยู่ในเขตศาลอุทธรณ์ ประกอบด้วย Tribunal de grade instance¹⁷ ผู้พิพากษา 3 นายขึ้นไป ตั้งอยู่ที่จังหวัด (Département) และ Tribunal d'instance มีผู้พิพากษานายเดียวตั้งอยู่ที่อำเภอ (Arrondissement) ศาลทั้งสองมีอำนาจในการพิจารณาคดีทั้งคดีแพ่งและคดีอาญา

¹⁷ Tribunal d'instance และ Tribunal de police เป็นศาลชนิดเดียวกัน ถ้าพิจารณาคดีแพ่งเรียก Tribunal d'instance ถ้าพิจารณาคดีอาญาเรียกว่า Tribunal de police ส่วน Tribunal de grande instance และ Tribunal

2. ศาลอาญาระดับอุทธรณ์ ตั้งอยู่ตามจังหวัดต่างๆ มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคำฟ้องอุทธรณ์ ศาลนี้มีผู้พิพากษา 3 นาย มีอัยการ (Procureur General) และผู้ช่วยหลายนาย เป็นอัยการประจำศาลนี้ นอกจากนี้ยังมีทนายความประจำศาล

3. ศาลพิจารณาคดีอุกฉกรรจ์ (Crime) ซึ่งศาลได้ส่วนชั้นที่ 2 (Chambre d'Accusation) ตั้งฟ้องคำพิพากษานี้เป็นอันเด็ดขาด ไม่มีอุทธรณ์แต่ฎีกาได้ มี Procure Général เป็นอัยการประจำศาลผู้พิพากษาศาลนี้ประกอบด้วย

1) ผู้พิพากษา (Magistrats du Siége) ผู้พิพากษานั้นมี 3 นาย หัวหน้าศาล 1 นาย องค์คณะ 2 นาย

2) คณะลูกขุน (Jurés) คือประชาชนที่รับเชิญมาร่วมการพิจารณาพิพากษาคดีกับผู้พิพากษา คดีหนึ่งจะมีลูกขุนร่วมพิจารณาด้วย 9 นาย มีสิทธิถามพยานได้และมีอำนาจร่วมพิจารณาพิพากษาลงโทษจำเลยร่วมกับผู้พิพากษา¹⁸

3.2.2 ชั้นบังคับโทษ

องค์กรอัยการ กระบวนการบังคับโทษของฝรั่งเศสนั้นมีการจัดระบบบริหารงานราชทัณฑ์ซึ่งมีลักษณะพิเศษกว่าประเทศไทย กล่าวคือ ในกระบวนการในชั้นบังคับโทษของฝรั่งเศสไม่ได้มีแต่กรมราชทัณฑ์เป็นหน่วยงานผู้มีอำนาจสิทธิขาดเพียงหน่วยงานเดียว บทบาทของอัยการฝรั่งเศสในชั้นบังคับโทษซึ่งมีรูปแบบของการบริหารกระบวนการยุติธรรมที่มีลักษณะพิเศษคืออำนาจหน้าที่ของพนักงานอัยการในกระบวนการหลังคำพิพากษาซึ่งมีคู่ขนานไปกับบทบาทของศาลฝรั่งเศสด้วย โดยลักษณะพิเศษของอัยการนั้นเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ไม่ใช่เฉพาะการฟ้องคดีแต่ยังเป็นองค์กรที่ดูแลเสรีภาพของประชาชนด้วยในขณะเดียวกัน¹⁹

ผู้พิพากษาบังคับโทษ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ได้กำหนดให้มีผู้พิพากษาบังคับโทษ (Juge de l'application des peines หรือ JAP.) เป็นหลักในกระบวนการยุติธรรมชั้นบังคับโทษ ผู้พิพากษาบังคับโทษเป็นผู้พิพากษาพิเศษประจำศาลที่มีหน้าที่ติดตามการบังคับโทษแก่ผู้ต้องขังทั้งในและนอกเรือนจำ ตำแหน่งผู้พิพากษาบังคับโทษนี้ตั้งขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1958 อันเนื่องมาจากอิทธิพลของหลักปัจเจกบุคคลของการลงโทษ (L'individualisation de peine) ผู้พิพากษาบังคับโทษมีหน้าที่ในการรักษาหลักการและสาระสำคัญของการลงโทษ ซึ่ง

correctionnet ก็เช่นกัน Tribunal de grande instance มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีแพ่งเกี่ยวกับบุคคล สัญชาติ คดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์เกิน 3,000 ฟรังก์ใหม่ขึ้นไป โดยปกติมีจังหวัดละศาล จังหวัดใหม่ๆ มีหลายศาล Tribunal d'instance พิจารณาคดีแพ่งที่มีทุนทรัพย์ไม่เกิน 3,000 ฟรังก์ใหม่.

¹⁸ เสริมฐชัย อันสมศรี. (2547). *คู่มือพินิจในการกำหนดโทษจำคุก*. หน้า 56-57.

¹⁹ อุทัย อาทิวา. เล่มเดิม. หน้า 128.

รวมถึงการปรับปรุงตัวและแก้ไขฟื้นฟูนักโทษเพื่อกลับคืนสู่สังคม ดังนั้นผู้พิพากษาบังคับโทษจึงจำเป็นต้องทำงานอย่างใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์

ต่อมาได้มีรัฐบัญญัติฉบับที่ 2004-204 ลงวันที่ 9 มีนาคม ค.ศ. 2004 หรือกฎหมายแปร์เบ็ง II (Loi Perben II) ซึ่งตราออกมาเพื่อปรับกระบวนการยุติธรรมในชั้นบังคับโทษให้เข้ากับวิวัฒนาการของการประกอบอาชญากรรม และมีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 2005 กฎหมายดังกล่าวได้จัดรูปกระบวนการยุติธรรมในชั้นบังคับโทษขึ้นใหม่ โดยการตั้งเขตอำนาจของศาลบังคับโทษดังนี้

1. เขตอำนาจศาลบังคับโทษชั้นต้น (Les Jurisdiction de l'application des peines) ประกอบด้วยผู้พิพากษาบังคับโทษ และศาลบังคับโทษชั้นต้นซึ่งมีอำนาจตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ในการกำหนดรูปแบบหลักในการลงโทษที่ตัดเสรีภาพหรือโทษจำคุกเสรีภาพบางประเภท โดยกำหนดทิศทางและควบคุมการบังคับโทษดังกล่าว (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มาตรา 712-1 วรรคแรก)²⁰

อำนาจของศาลขึ้นอยู่กับอัตราโทษที่กำหนดไว้ ศาลบังคับโทษชั้นต้นมีอำนาจในการพิจารณาคดีที่มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่สิบปีขึ้นไป

2. ศาลบังคับโทษชั้นอุทธรณ์ (La chambre de l'application des peines-CHAP) มีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคำร้องอุทธรณ์คัดค้านคำวินิจฉัยของผู้พิพากษาบังคับโทษและศาลบังคับโทษชั้นต้น

อำนาจของผู้พิพากษาบังคับโทษแบ่งออกตามลักษณะของสถานที่ในการบังคับโทษ

(1) กรณีผู้ต้องหาอยู่ในเรือนจำ

หลังจากผู้พิพากษาบังคับโทษได้พิจารณาความเห็นของคณะกรรมการบังคับโทษ มีอำนาจดังต่อไปนี้

1. ลดโทษให้กับผู้ต้องโทษที่ได้แสดงความพยายามอย่างเต็มที่ในการปรับตัวให้เข้ากับสังคม

2. อนุญาตให้ผู้ต้องโทษออกนอกเรือนจำ (Des permissions de sortir) และในกรณีที่มีกฎหมายอภิปรายโต้แย้งกัน (Le débat contradictoire) ผู้พิพากษาบังคับโทษมีอำนาจให้ทัณฑสถานดำเนินการดังต่อไปนี้ หลังจากอภิปรายโต้แย้งกันแล้ว

²⁰ Art. 712-1 Le juge de l'application des peines et le tribunal de l'application des peines constituent les juridictions de l'application des peines du premier degré qui sont chargées, dans les conditions prévues par la loi, de fixer les principales modalités de l'exécution des peines privatives de liberté ou de certaines peines restrictives de liberté, en orientant et en contrôlant les conditions de leur application.

(2) กรณีผู้ต้องโทษอยู่เรือนจำเปิด

ผู้พิพากษาบังคับโทษมีอำนาจหน้าที่ติดตามดูแลการบังคับโทษซึ่งกระทำลงในสถานที่ภายนอกเรือนจำ เช่น การเลื่อนหรือรอกการลงโทษที่มีเงื่อนไขการปฏิบัติหรือคุมประพฤติ (Le sursis avec mise à l'épreuve) การทำงานสาธารณะประโยชน์ การรอกการลงโทษโดยมีหน้าที่ที่จะต้องทำงานสาธารณะประโยชน์ การห้ามเข้าเขตกำหนด การติดตามการคุมประพฤติ (Le suivi socio-judiciaire) การพักโทษโดยมีเงื่อนไข

นอกจากนี้ยังมีหน้าที่จัดการกับการลงโทษจำคุกที่ไม่เกินหนึ่งปีสำหรับผู้ต้องโทษที่ได้รับอิสรภาพภายใต้ระบบบ้านพักกึ่งวิถี การอยู่ภายใต้การควบคุมอิเล็กทรอนิกส์ การกำหนดให้อยู่นอกเรือนจำ การรอกการลงโทษ หรือการลดโทษ หรือการเปลี่ยนโทษจำคุกที่ไม่เกินหกเดือนให้เป็นการรอกการลงโทษที่มีหน้าที่ในการทำงานสาธารณะประโยชน์ หรือการลงโทษปรับรายวัน (Les Jours-amende)

สำหรับการปฏิบัติงานในสถานที่เปิดนี้ ผู้พิพากษาบังคับโทษจะได้รับการสนับสนุนการทำงานจากสำนักงานเพื่อการคืนสู่สังคมและการคุมประพฤติ (Le Service Pénitentiaire d'Insertion et de Probation-SPIP) สำนักงานนี้มีหน้าที่ในการสืบเสาะข้อเท็จจริงก่อนที่จะมีการพิพากษาลงโทษ และช่วยผู้ต้องโทษในการเตรียมสำนวนข้อมูลของการบริหารจัดการโทษที่จะเสนอต่อผู้พิพากษาบรรดาที่ปรึกษาด้านการคืนสู่สังคมและการคุมประพฤติ (Le Conseillers d'Insertion et de Probation) จะให้การสนับสนุนผู้ต้องโทษในการคืนสู่สังคม และตรวจตราว่าผู้ต้องโทษได้ปฏิบัติตามให้สอดคล้องกับหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่²¹

3.3 การลดวันต้องโทษจำคุกในประเทศไทย

การลดวันต้องโทษจำคุก เป็นมาตราในการลดระยะเวลาในการต้องโทษจำคุกของผู้ต้องขังให้น้อยลง โดยการลดวันต้องโทษจำคุกแล้วปลดปล่อยให้ผู้ต้องขังออกจากเรือนจำก่อนครบกำหนดโทษตามคำพิพากษา ภายใต้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 32 (6) (7) โดยให้อยู่ภายใต้เงื่อนไขการควบคุมความประพฤติ หากมิได้กระทำผิดเงื่อนไขหรือกระทำผิดอาญาขึ้นอีก ผู้ที่ได้รับการลดวันต้องโทษก็จะเป็นอิสระโดยแท้จริง หากกระทำผิดเงื่อนไขหรือกระทำผิดอาญาขึ้นอีก ก็จะถูกส่งตัวกลับเข้ารับโทษที่เหลือในเรือนจำต่อไปตามเดิม โดยเหตุผลเพื่อจูงใจให้นักโทษเด็ดขาดประพฤติดีอยู่ในระเบียบวินัย มีความอดสาหัส ตั้งใจรับการศึกษาอบรม และทำงานฝึกวิชาชีพมากขึ้น และลดปัญหาผู้พ้นโทษกลับไปกระทำผิดซ้ำอีก ในบทนี้จะกล่าวถึงความเป็นมาของ

²¹ อุทัย อาทิวา, เล่มเดิม, หน้า 152-156.

การลดวันต้องโทษจำคุกในประเทศไทย หลักเกณฑ์ ตลอดจนขั้นตอน และการดำเนินการทางกฎหมาย และระเบียบปฏิบัติของกรมราชทัณฑ์ รวมถึงผลการดำเนินงานที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันด้วย

ความเป็นมาของการลดวันต้องโทษจำคุกในประเทศไทย

การลดวันต้องโทษจำคุกในประเทศไทย เกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปฏิรูประบบการปกครอง โดยนำวัฒนธรรมและอารยธรรมตะวันตกมาปรับปรุงแก้ไขความเป็นอยู่ของประเทศไทยให้เจริญขึ้น ทรงพระราชดำริเห็นว่าเป็นการสมควรที่จะให้มีพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำขึ้นไว้เป็นกฎหมายสำหรับแผ่นดิน เพื่อให้เสนาบดี เจ้าหน้าที่ ได้มีโอกาสจัดการเรือนจำ ให้เป็นระเบียบเรียบร้อยยิ่งขึ้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติเรือนจำไว้รวม 15 มาตรา และประกาศใช้ตั้งแต่วันที่ 19 มีนาคม พ.ศ. 2444²²

พระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติที่ออกเพื่อการราชทัณฑ์ ฉบับแรก ได้กำหนดหลักการในเรื่องวันลดโทษไว้ในมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัตินี้ ซึ่งมีข้อความว่า²³

“ให้เสนาบดีมีอำนาจตั้งข้อบังคับสำหรับลดโทษนักโทษที่ประพฤติดี หรือที่ได้กระทำการ ที่มีคุณประโยชน์แก่ราชการได้ แต่ห้ามมิให้ลดโทษเกินกว่า 1 ใน 6 ของโทษนั้น ถือเป็นต้นว่า ถ้าต้องโทษจำคุก 6 ปี ให้ลดโทษได้เกินกว่า 1 ปี ถ้าจำคุกตลอดชีวิต ให้ลดลงไม่น้อยกว่า 25 ปี ได้

พระราชบัญญัตินี้ เป็นพระราชบัญญัติที่นำมาจากระบบราชทัณฑ์ของประเทศอังกฤษ และได้ให้อำนาจแก่เสนาบดีเพื่อดำเนินการนี้ไว้มาก ต่อมาในปี พ.ศ. 2458 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชปรารภว่า “การคุกตราบังนั้นเป็นการสำคัญอย่างหนึ่งของประเทศ สมควรที่จะปรับปรุงให้ก้าวหน้าให้ดียิ่งขึ้น” จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติประกาศตั้งกรมราชทัณฑ์ขึ้นไว้รวม 6 มาตราว่า ตั้งนี้สืบไปให้รวมการคุมก้อง มหันตโทษ และลหุโทษกับเรือนจำทั้งหลายที่กล่าวไว้ในพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ ร.ศ. 120 นั้น ขึ้นเป็นกรมหนึ่ง เรียกว่า “กรมราชทัณฑ์” มีการเปลี่ยนแนวความคิดจากการจำคุกแบบทรมานในอดีต มาสู่การปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด โดยมุ่งหมายจะแก้ไขให้คนร้ายกลายเป็นคนดี ในการรวมเรือนจำทั้งหลายขึ้นเป็นกรมราชทัณฑ์ครั้งนั้น มีสิ่งสำคัญที่ได้จัดการแก้ไขคือ

²² ประดิษฐ์ พานิชการ. (2519). *ประวัติกรมราชทัณฑ์แห่งประเทศไทย และการปรับปรุงกิจการราชทัณฑ์ในปัจจุบัน*. หน้า 7.

²³ บุญเรือง นาคินพคุณ บุญธรรม ศรีฤทธิ์ และสำราญ เกตรรัตน์. (2478). *ประชุมกฎหมายประจำศก. เติลเมตต์*. หน้า 263.

1. ได้วางระเบียบให้เรือนจำทั้งหลายทำรายงานประจำเดือน แสดงกิจการปกครอง และการผลประโยชน์ เพื่อสะดวกแก่การตรวจตราของเจ้าหน้าที่ที่จะทราบความเป็นไปของเรือนจำนั้นๆ ตามความประสงค์ของหน้าที่ราชการ

2. ได้ออกกฎข้อบังคับว่าด้วยการใช้แรงงานนักโทษ เพื่อแก้ไขข้อบังคับลักษณะเรือนจำหัวเมือง ร.ศ. 118 และ ร.ศ. 128 เฉพาะกิจการที่ใช้แรงงานนักโทษทำงานนอกเรือนจำให้เป็นกิจจะลักษณะในการควบคุม และเป็นการสะดวกของเจ้าหน้าที่ที่จะพิจารณาส่งจำนักโทษออกไปทำงานโยธานอกเรือนจำ ซึ่งกฎเสนาบดินฉบับนี้ กระทรวงนครบาล ได้ขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ใช้เป็นข้อบังคับ ตั้งแต่วันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2460

3. ตั้งกฎข้อบังคับของขนาดเครื่องพันธนาการสำหรับจองจำบุคคลที่คุมขังอยู่ในกองเรือนจำ และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ใช้กฎข้อบังคับ ตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2461

4. ได้ออกข้อบังคับว่าด้วยระเบียบการใช้จ่ายเงินทุน และการทำบัญชีต่างๆ ในกองเรือนจำเพื่อสะดวกแก่ผู้กระทำ และการตรวจสอบของเจ้าหน้าที่ที่จะปฏิบัติการให้ดียิ่งขึ้น ได้ออกใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ. 2461

5. การทำโทษแก่ผู้ต้องขัง ผู้ประพฤติดื้อต่อข้อบังคับของเรือนจำ ตามที่เสนาบดินเจ้าหน้าที่เรือนจำได้วางเป็นข้อบังคับไว้แต่ก่อนนั้น บางอย่างยังต่างกันอยู่กับอีกอย่างหนึ่ง การลดโทษให้แก่ผู้ต้องขัง ผู้กระทำความดีความชอบ แต่มีข้อบังคับสำหรับเรือนจำกองมหันตโทษ ส่วนเรือนจำต่างๆ นอกมณฑลกรุงเทพฯ มีข้อบังคับสำหรับลดโทษผู้ต้องขังไปอีกอย่างหนึ่งสมควรจะเป็นเช่นเดียวกันและเห็นว่าข้อบังคับเรือนจำกองมหันตโทษ ร.ศ. 121 มีความเห็นว่า การทำโทษและลดโทษแก่นักโทษซึ่งเสนาบดินกระทรวงยุติธรรม ได้วางไว้แล้วแต่ก่อนนั้น สมควรให้ใช้ทั่วเรือนจำ บรรดาที่ขึ้นกับกรมทัณฑ์ จึงได้สั่งให้ถือเป็นระเบียบปฏิบัติอย่างเดียวกัน ตั้งแต่วันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2461 เป็นต้นมา²⁴

หลังจากที่ได้มีการปรับปรุงการราชทัณฑ์ โดยยกฐานะขึ้นเป็นกรมแล้ว กรมราชทัณฑ์ได้มีการตรวจชำระสะสางกฎหมาย และระเบียบ ข้อบังคับ ที่เรือนจำต่างๆ ถือเป็นหลักปฏิบัติยังมีความสับสนกันมาก บางฉบับมีอยู่ก่อน ร.ศ. 120 และบางฉบับเป็นเพียงร่าง โดยมีหลักการ และวิธีปฏิบัติสอดคล้องกับการราชทัณฑ์ของอารยะประเทศ และความเปลี่ยนแปลงในแนวคิดการลงโทษในขณะนั้นที่เห็นว่า การลงโทษต่อผู้กระทำความผิดด้วยลักษณะทารุณโหดร้าย ด้วยวิธีทรมานให้นักโทษได้รับทุกข์เวทนา จะได้เกิดความกลัวหรือเลาบจำ ไม่บังเกิดผลดีต่อผู้กระทำผิด

²⁴ พิสุทธิ จุริเกษ, เนตร จันทรรักษ์ และอนรรักษ์ อัดตนนท์. (2522). นโยบายการลดวันต้องโทษจำคุกของกรมราชทัณฑ์: ศึกษาเฉพาะกรณีที่ใช้ปฏิบัติในเรือนจำกลางบางขวางและทัณฑสถานหญิง. หน้า 10-11.

หรือสังคม²⁵ จึงได้มีการตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ขึ้นบังคับใช้ ซึ่งยังคงใช้บังคับอยู่จนถึงปัจจุบัน พระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้ยกเลิกการลดวันต้องโทษจำคุกตามพระราชบัญญัติเรือนจำ ร.ศ. 120 และกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ร.ศ. 121 พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ได้บัญญัติวินัยของนักโทษไว้ในหมวดที่ 8 มาตรา 32²⁶ โดยมีได้ให้ลดโทษแก่นักโทษเด็ดขาดคงมีแต่การพักการลงโทษ สาเหตุที่ไม่ได้บัญญัติเรื่องการลดโทษรวมอยู่ด้วยนั้น มีเหตุผลว่าการลดโทษน่าจะอนุเคราะห์เข้าเป็นเรื่องอภัยโทษ เพราะเมื่อปล่อยนักโทษออกจากเรือนจำไปแล้ว วันลดโทษนั้นเป็นวันลดให้จริงๆ กล่าวคือ ไม่มีเงื่อนไขที่จะต้องปฏิบัติและจะจับตัวส่งกลับมายังเรือนจำเพื่อรับโทษ ในส่วนวันที่ลดโทษให้นั้นไม่ได้ไปอีกต่อไป และเหตุผลอีกประการหนึ่งคือได้มีการบัญญัติเรื่องการพักการลงโทษไว้แล้ว ซึ่งมีเงื่อนไขให้นักโทษปฏิบัติไว้ด้วย จนกว่าจะครบกำหนดโทษ จึงน่าจะมีผลเท่าหรือเกือบเท่ากับการลดโทษ²⁷

ต่อมาในเดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2517 ผู้ต้องขังเรือนจำกลางบางขวาง และเรือนจำกลางคลองเปรม ได้นัดแนะก่อเหตุร้ายขึ้นภายในเรือนจำ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลจัดให้มีการพระราชทานอภัยโทษ เนื่องในโอกาสที่รัฐบาลจะประกาศใช้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2518

ในขณะที่กำลังรอคำสั่งจากรัฐบาลจะให้มีการพระราชทานอภัยโทษในโอกาสดังกล่าวหรือไม่ ท่านรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ในขณะนั้นได้มีบันทึกสั่งราชการเป็นความเห็นให้กรมราชทัณฑ์พิจารณาว่า น่าจะศึกษาและนำวิธีการลดวันต้องโทษจำคุกมาใช้กับผู้ต้องโทษที่

²⁵ แหล่งเดิม, หน้า 11.

²⁶ มาตรา 32 แห่งพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 ก่อนมีการแก้ไขบัญญัติว่า “นักโทษเด็ดขาดคนใดแสดงให้เห็นความประพฤติดี มีความอดสาหะ ความก้าวหน้าในการศึกษาและทำงานเกิดผลดี หรือทำความชอบแก่ราชการเป็นพิเศษ อาจได้รับประโยชน์อย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างดังต่อไปนี้

(1) ให้ความสะดวกในเรือนจำตามที่อธิบดีกำหนดไว้ในข้อบังคับ

(2) เลื่อนชั้น

(3) ตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเรือนจำ

(4) ลาไม่เกินสัปดาห์ในคราวหนึ่ง โดยไม่รวมเวลาที่ต้องใช้ในการเดินทางเข้าด้วย เมื่อมีความจำเป็นเห็นประจักษ์เกี่ยวกับกิจธุระสำคัญหรือกิจการในครอบครัว แต่ห้ามมิให้ออกไปนอกราชอาณาจักรไทย และต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่รัฐมนตรีได้กำหนดไว้ ระยะเวลาที่อนุญาตให้ลานี้มีให้หักออกจากการคำนวณกำหนดโทษ

(5) การพักการลงโทษภายใต้บังคับเงื่อนไขตามที่รัฐมนตรีกำหนดไว้ แต่การพักลงโทษนี้จะพึงกระทำได้ต่อเมื่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษมาแล้วไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของกำหนดโทษตามหมายศาลในขณะนั้น หรือไม่น้อยกว่าสิบปีในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต และระยะเวลาที่จะต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขนั้นให้กำหนดไม่น้อยกว่าหนึ่งปี แต่ไม่เกินกำหนดโทษที่ยังเหลืออยู่.”

²⁷ บรรยง มกรภิรมย์. (2492). คำอธิบายพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479. หน้า 102.

ประพัตตินดี เพื่อพัฒนาวิธีการปฏิบัติต่อผู้ต้องโทษให้เป็นไปตามวิชาการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่สังคม และผู้ต้องโทษเองมากขึ้น มีต้องขยายการพระราชทานอภัยโทษให้มากออกไปตามโอกาสต่างๆ ดังที่เคยมีมาแต่อดีต ทั้งนี้เพื่อจะได้ส่งวนการพระราชทานอภัยโทษสำหรับในโอกาสที่สำคัญจริงๆ แต่ความคิดในการนำหลักการลดโทษจำคุกมาใช้ในขณะนั้นมีอาจดำเนินการได้ เพราะรัฐบาลได้ตัดสินใจจัดให้มีการพระราชทานอภัยโทษเสียก่อน

กรมราชทัณฑ์ได้นำนโยบายในเรื่องนี้ของกระทรวงมหาดไทยมาพิจารณาศึกษาวิจัย เพื่อกำหนดหลักการและวิธีการปฏิบัติให้เหมาะสมกับกาลสมัย และสภาวะของสังคม โดยศึกษาจากหลักการลดโทษที่ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษที่เรียกว่า Remission Law และที่ใช้อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกาเรียกว่า Good-conduct allowance หรือในหมู่คนไทยด้วยกันเรียกว่า Godd-time allowance และหลักการลดโทษจำคุกของไทย ซึ่งปรากฏอยู่ในพระราชบัญญัติเรือนจำ ร.ศ. 120 และกฎเสนาบดีกระทรวงยุติธรรม ร.ศ. 121 จนในที่สุดได้รูปแบบการลดโทษที่เห็นว่าเหมาะสมที่สุด เรียกว่า “การลดวันต้องโทษจำคุก” ในการนี้จะต้องออกเป็นพระราชบัญญัติให้อำนาจไว้จึงจะดำเนินการในทางปฏิบัติได้

การกำหนดโครงสร้างทางกฎหมายเพื่อให้อำนาจกรมราชทัณฑ์ดำเนินการในเรื่องนี้ได้ผ่านขั้นตอนต่างๆ กล่าวคือหลักการลดวันต้องโทษจำคุก ได้กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2520 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2520 ในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ เล่มที่ 94 ตอนที่ 22 วันที่ 21 มีนาคม 2520 ส่วนหลักเกณฑ์วิธีการ และเงื่อนไขในทางปฏิบัติ ได้กำหนดไว้ในกฎกระทรวงมหาดไทย ฉบับที่ 8/2521 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2521 ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 95 ตอนที่ 15 ลงวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2521 และกรมราชทัณฑ์ได้สั่งการให้เรือนจำทัณฑสถานเริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2521 เป็นต้นมา²⁸

3.3.1 หลักเกณฑ์การพิจารณาการลดวันต้องโทษจำคุกตาม พ.ร.บ.ราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479

การพิจารณาลดวันต้องโทษจำคุกให้แก่นักโทษเด็ดขาด ได้ถือปฏิบัติตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 มาตรา 32 (6) และ (7) แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2520 ได้กำหนดหลักการลดวันต้องโทษจำคุกให้แก่ นักโทษเด็ดขาด เพื่อเป็นรางวัลตอบแทนการประพฤติดีของนักโทษเช่นเดียวกับการพักการลงโทษ เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัตินี้คือเพื่อจูงใจให้นักโทษเด็ดขาดประพฤติดี อยู่ในระเบียบวินัย มีความวิริยะอุตสาหะ ตั้งใจรับการศึกษาอบรม และทำงานฝึกวิชาชีพมากขึ้น อันเป็นรางวัลที่ตอบแทนแก่นักโทษผู้ประพฤติดีดังบัญญัติไว้ในมาตรา 32^๑ อีกทั้งจะเป็นการลดปัญหาผู้พ้นโทษกระทำผิดซ้ำ สมควรให้มีการลดวันต้องโทษจำคุกให้แก่ นักโทษเด็ดขาดที่ประพฤติดี เพื่อจะได้รับรางวัลเปิดโอกาสให้ปล่อยตัวจาก

²⁸ แหล่งเดิม, หน้า 18.

เรือนจำเร็วขึ้น ทั้งนี้ให้อยู่ภายใต้การควบคุมความประพฤติของพนักงานเจ้าหน้าที่ จนกว่าจะครบกำหนดโทษโดยมีหลักการดังนี้

1. ลดวันต้องโทษจำคุกให้เดือนละไม่เกิน 5 วัน แต่การลดวันต้องโทษจำคุกจะพึงกระทำได้ต่อเมื่อนักโทษเด็ดขาดได้รับโทษจำคุกตามคำพิพากษาถึงที่สุดมาแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน หรือน้อยกว่า 10 ปี ในกรณีที่ต้องโทษจำคุกตลอดชีวิต ที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิตเป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา

2. นักโทษเด็ดขาดได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน และเมื่อเริ่มเดือนที่ 7²⁹ ถึงจะได้รับผลประโยชน์จากการลดวันต้องโทษจำคุกตามชั้นที่ได้รับอยู่คือตั้งแต่ชั้นดีขึ้นไป แต่ถ้านักโทษเด็ดขาดยังอยู่ในชั้นกลาง-เลว-เลวมาก ก็ยังไม่ได้รับผลประโยชน์ให้รอจนกว่าจะสะสมความดีให้เข้าหลักเกณฑ์

3. นักโทษเด็ดขาดที่ได้รับโทษจำคุก ในกรณีต้องโทษจำคุกตลอดชีวิตที่มีการเปลี่ยนโทษจำคุกตลอดชีวิต เป็นโทษจำคุกมีกำหนดเวลา ต้องได้รับโทษจำคุกมาแล้วไม่น้อยกว่า 10 ปี จึงจะเริ่มได้รับผลประโยชน์จากการลดวันต้องโทษจำคุกตามชั้นที่มีอยู่ตามหลักเกณฑ์ที่วางไว้ โดยเริ่มได้รับผลประโยชน์ตั้งแต่เดือนที่ 1 ของปีที่ 11 ที่ต้องโทษมา

4. ให้ตัดวันลดวันต้องโทษจำคุกออก เมื่อนักโทษเด็ดขาดที่เข้าหลักเกณฑ์ได้รับการสะสมวันลดวันต้องโทษจำคุกกระทำผิดวินัย

5. ถ้านักโทษเด็ดขาดมีวันสะสมวันลดวันต้องโทษจำคุกแล้ว แต่ไปกระทำผิดวินัยให้ผู้บัญชาการลงโทษทางวินัยตามความหนักเบาของความผิดทางวินัยนั้นๆ แต่ถ้ามีการลงโทษตัดวันลดวันต้องโทษจำคุก ให้ปฏิบัติตามกฎกระทรวงฉบับที่ 8 พ.ศ. 2521 ข้อ 4

ถ้านักโทษเด็ดขาดถูกลดชั้นจากชั้นเยี่ยมมาเป็นชั้นดีมากหรือชั้นดีก็ตาม ผลประโยชน์ที่จะได้ในเดือนที่ถูกลดชั้นนั้น จะต้องได้รับผลประโยชน์ในชั้นใหม่ที่ถูกลดชั้น และถ้าตัดวันสะสมเนื่องจากทำผิดวินัยแล้ว ผลประโยชน์ที่เหลือให้นำมารวมกับผลประโยชน์ในชั้นที่ถูกลดใหม่

ถ้านักโทษเด็ดขาดคนใดถูกลดชั้นเป็นชั้นกลางลงมา จะไม่ได้รับผลประโยชน์ในชั้นดังกล่าวเพราะไม่เข้าหลักเกณฑ์ และผลประโยชน์ที่เหลือจากการตัดวันสะสมที่ทำผิดวินัยนั้น ให้เก็บไว้จนกว่านักโทษดังกล่าวจะประพฤติตนดีมีระเบียบวินัย จนได้รับการเลื่อนชั้นขึ้นมาเป็นชั้นดีเมื่อใด ก็ให้นำเอาวันสะสมที่เก็บไว้นั้นมารวมกับผลประโยชน์ที่จะได้ใหม่จากชั้นดี จนกว่าจะถึงกำหนดปล่อยตัวเพื่อคุมประพฤติ

²⁹ เดือนที่ 7 หมายความว่า จะต้องนับตั้งแต่วันต้องจำ จนถึงวันที่เข้าหลักเกณฑ์คือ จำมาแล้ว 6 เดือน และเป็นชั้นดีขึ้นไป ทั้งนี้ให้รวมวันหักขังเข้าด้วย เพื่อให้เป็นไปตามหลักกฎหมายและความเห็นชอบของคณะกรรมการลดวันต้องโทษจำคุก.

6. นักโทษเด็ดขาดคนใดเหลือโทษจำคุกไปเท่ากับจำนวนวันลดวันต้องโทษจำคุกที่จะได้รับคณะกรรมการพิจารณาให้ลดวันต้องโทษจำคุกได้ ก็ให้ปล่อยตัวไป แต่ต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้สำหรับความประพฤติแห่งตน โดยให้นำเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้สำหรับการคุมประพฤติ ผู้ได้รับพักการลงโทษมาใช้บังคับโดยอนุโลม

7. นักโทษเด็ดขาดที่ได้รับการปล่อยตัวไปเนื่องจากได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก หากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมประพฤติข้อหนึ่งข้อใด นักโทษเด็ดขาดผู้นั้นอาจถูกจับมาอีกโดยไม่ต้องมีหมายจับ หรือหมายจำคุก และนำกลับมาจำคุกต่อไปตามกำหนดโทษที่เหลืออยู่ โดยให้อำนาจเจ้าพนักงานผู้ที่มีอำนาจสั่งถอนวันลดวันต้องโทษจำคุกที่ยังเหลืออยู่ และจะลงโทษทางวินัยอีกด้วยก็ได้

3.3.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการลดวันต้องโทษจำคุก

การลดวันต้องโทษจำคุกให้มีคณะกรรมการพิจารณาลดวันต้องโทษจำคุก³⁰ ซึ่งประกอบด้วย อธิบดีกรมราชทัณฑ์ เป็นประธานกรรมการ ผู้แทนสำนักงานอัยการสูงสุด ผู้แทนสำนักงานตำรวจแห่งชาติ ผู้แทนกรมประชาสงเคราะห์ และจิตแพทย์จากกรมการแพทย์ เป็นกรรมการ ผู้อำนวยการสำนักคุมประพฤติ เป็นเลขานุการ ผู้อำนวยการส่วนพักการลงโทษและลดวันต้องโทษ เป็นผู้ช่วยเลขานุการ และหัวหน้าฝ่ายลดวันต้องโทษจำคุก เป็นผู้ช่วยเลขานุการ คณะกรรมการดังกล่าวมีหน้าที่พิจารณาลดวันต้องโทษจำคุกให้แก่ นักโทษเด็ดขาด ตามหลักการ หลักเกณฑ์ เงื่อนไข และวิธีการที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 และ พ.ศ. 2520 และกฎกระทรวงมหาดไทยฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2521) การพิจารณาอนุมัติหรือไม่อนุมัติลดวันต้องโทษจำคุกให้แก่ นักโทษเด็ดขาดคนใด ให้ถือตามมติเสียงส่วนมากของคณะกรรมการ

3.3.2.1 เรือนจำหรือทัณฑสถาน

1. ขั้นตอนที่ 1 เรือนจำหรือทัณฑสถานจะต้องทำรายงานตามแบบ ล.ว.ท. 1 ซึ่งใช้สำหรับนักโทษเด็ดขาดที่เข้าใหม่ มี ล.ว.ท. 1 ก.³¹ เป็นใบแทรกและย่อของ ล.ว.ท. 1 โดยทำการสำรวจว่านักโทษเด็ดขาดคนใดเข้าข่ายที่จะได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก เพราะเหตุที่มีความประพฤติดี มีความอดุสหาะ ก้าวหน้าในการศึกษาอบรม ทำงานบังเกิดผลดี หรือมีความดีความชอบ แก่ราชการเป็นพิเศษ และเป็นนักโทษเด็ดขาดในชั้นดีขึ้นไป ก็ให้เริ่มคำนวณวันลดวันต้องโทษ สะสมให้เป็นรายเดือนตามหลักเกณฑ์ทันที และต้องคิดให้ทุกเดือนที่กรมราชทัณฑ์ และเรือนจำหรือทัณฑสถานจะมีฉบับ ล.ว.ท. ตรงกัน

³⁰ คำสั่งกระทรวงมหาดไทย ที่ 429/2539.

³¹ แบบ ล.ว.ท. 1 ก. คือใบแทรกต่อฐานโทษของนักโทษเด็ดขาดในกรณีที่ต้องโทษหลายคดี.

2. ขั้นตอนที่ 2 เป็นการเสนอชื่อนักโทษเด็ดขาดที่ได้รับการสะสมวันลดวันต้องโทษเท่ากับจำนวนวันของโทษที่เหลือจำ เพื่อการตรวจสอบและการเสนอคณะกรรมการพิจารณาลดวันต้องโทษจำคุกแก่นักโทษเด็ดขาดเพื่อปล่อยตัวคุมประพฤติ โดยกรอกรายละเอียดลงในแบบ ล.ว.ท. 2 แล้วส่งกรมราชทัณฑ์ พร้อมรายงานผลการสืบเสาะข้อเท็จจริงตามแบบรายงานที่กรมราชทัณฑ์กำหนดถึงฐานะความเป็นอยู่ ความเชื่อถือของผู้อุปการะ ที่อยู่อาศัย สิ่งแวดล้อม การประกอบอาชีพ พร้อมเอกสารหลักฐานที่เกี่ยวข้อง และแผนที่บ้านล่วงหน้าอย่างน้อย 120 วัน ก่อนถึงกำหนดปล่อยตัว

3. ขั้นตอนที่ 3 เป็นการแจ้งผลการพิจารณาของคณะกรรมการฯ ที่พิจารณาแล้วเห็นสมควรให้อนุมัติวันลดวันต้องโทษแก่นักโทษเด็ดขาด พร้อมคำสั่งของกรมราชทัณฑ์ อนุมัติการปล่อยตัวคุมประพฤติไปยังเรือนจำหรือทัณฑสถานเพื่อดำเนินการต่อไป

4. ขั้นตอนที่ 4 เรือนจำหรือทัณฑสถาน ใช้แบบ ล.ว.ท. 3 เป็นหนังสือแสดงการปล่อยตัว ผู้ได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกตามกำหนดวัน เดือน ปี ที่กรมราชทัณฑ์อนุมัติเพื่อคุมประพฤติจนกว่าพ้นโทษตามกำหนดโทษ

3.3.2.2 กรมราชทัณฑ์

โดยที่ความสำคัญของการลดวันต้องโทษจำคุกอยู่ที่การพิจารณาของคณะกรรมการที่จะให้ลดวันต้องโทษจำคุกนักโทษเด็ดขาด เพื่อปล่อยตัวไปอยู่ในการควบคุมความประพฤติของเจ้าหน้าที่ก่อนครบกำหนดโทษตามจำนวนวันต้องโทษจำคุกที่ผู้ต้องขังนั้นได้รับความสำคัญของแบบรายงานในขั้นตอนนี้ก็คือแบบ ล.ว.ท. 2 โดยกำหนดให้เรือนจำหรือทัณฑสถาน รายงานเพื่อการตรวจสอบและการรวบรวมเสนอคณะกรรมการพิจารณาล่วงหน้าก่อนถึงวันปล่อยตัว 120 วัน ระยะเวลาในช่วง 120 วันดังกล่าว ได้ประมาณการไว้ดังนี้

1. คาดว่าหนังสือนำส่ง ล.ว.ท. 2 ของเรือนจำหรือทัณฑสถานจะถึงพร้อมกันทุกแห่งอย่างช้าไม่เกินวันที่ 15 ของเดือน

2. การตรวจสอบ ล.ว.ท. 2 เบื้องต้นทำเป็นรายเดือน หากมีเรือนจำไหนทำผิดจะต้องส่งไปแก้ไข คาดว่ากว่าจะส่งกลับมาถึงกรมราชทัณฑ์ ใช้เวลาไม่น้อยกว่า 15 วัน

3. การตรวจสอบและจัดพิมพ์รายชื่อนักโทษเด็ดขาดที่เข้าข่าย เพื่อให้คณะกรรมการลดวันต้องโทษจำคุกได้พิจารณาใช้เวลาไม่น้อยกว่า 15 วัน

4. การนัดคณะกรรมการการประชุม การประชุม และการแจ้งมติการประชุมของคณะกรรมการของกรมราชทัณฑ์ เพื่ออนุมัติการปล่อยตัวนักโทษเด็ดขาดที่ได้ลดวันต้องโทษจำคุกให้เรือนจำหรือทัณฑสถาน ดำเนินการจะใช้เวลาประมาณ 10 วัน

5. ให้เรือนจำหรือทัณฑสถาน แจ้งผลให้นักโทษเด็ดขาดที่ได้รับอนุมัติลดวันต้องโทษ จำคุกทราบทันทีที่รับคำสั่งกรมราชทัณฑ์ ทั้งนี้เพื่อจะได้เตรียมการต่างๆ เช่น การติดต่อกรมประชาสงเคราะห์ การจัดหางาน รวมตลอดถึงการเตรียมค่าเบี้ยเลี้ยง ค่าพาหนะ ผู้ได้รับการปล่อยตัว เพื่อเดินทางกลับภูมิลำเนาเดิม รวมตลอดถึงการเตรียมการในด้านการคุมประพฤติ หรือแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงใดๆ เกิดขึ้น เนื่องจากการกระทำผิดวินัยของนักโทษเด็ดขาดผู้นั้น ก็ให้เรือนจำหรือทัณฑสถานรายงานทางโทรสารเพื่อกรมราชทัณฑ์ จะได้มีเวลาพิจารณาการอนุมัติการปล่อยตัว ได้ทันเวลา

โดยสรุปแล้วการดำเนินงานตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ เฉพาะในขั้นตอนที่สอง เพื่อการพิจารณาของคณะกรรมการลดวันต้องโทษจำคุก และให้ปล่อยตัวไปอยู่ในการคุมประพฤติไว้ล่วงหน้า 120 วันนี้ เมื่อหมุ่งานและเวลาเข้าด้วยกันแล้ว งานบางขั้นตอนอาจจะทำทับคร่อมเวลา กันไปก็ได้รวมแล้วจะมีตารางกำหนดการทำงานของเจ้าหน้าที่ของกรมราชทัณฑ์ และการพิจารณาของคณะกรรมการทุกเดือน ดังนี้

1. การเตรียมการต่างๆ ของกรมราชทัณฑ์ จะแล้วเสร็จให้คณะกรรมการประชุมพิจารณาได้ไม่เกิน 60 วัน ของวันล่วงหน้า 120 วัน หรือประมาณวันที่ 15 ของทุกเดือน

2. เรือนจำหรือทัณฑสถานต่างๆ จะได้รับการแจ้งผลและมีเวลาเตรียมการต่างๆ ดังกล่าวไม่น้อยกว่า 60 วัน

3.3.2.3 คณะกรรมการลดวันต้องโทษจำคุก

เรือนจำจะเป็นสำรวจนักโทษเด็ดขาดที่เข้าหลักเกณฑ์ลดวันต้องโทษจำคุกก่อน ปล่อยตัวคุมประพฤติก่อนหน้า 6 เดือนหรือมากกว่าก็ได้ แต่ไม่ควรเกิน 1 ปี เพื่อรวบรวมเอกสารและ ผลการสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับที่อยู่และผูรับอุปการะหลังปล่อยเพื่อนำเสนอคณะกรรมการ กรมราชทัณฑ์พิจารณาอนุมัติให้ปล่อยตัวเมื่อมีวันลดโทษสะสมเท่ากับโทษที่เหลือ การพิจารณา จะทำทุกเดือนหากไม่ไปกระทำผิดวินัยเสียก่อน

การพิจารณาลดวันต้องโทษจำคุกต้องให้คณะกรรมการประกอบด้วยผู้แทนจากหน่วยงาน ดังนี้³²

- (1) กรมราชทัณฑ์
- (2) กรมตำรวจ
- (3) กรมอัยการ
- (4) กรมประชาสงเคราะห์
- (5) จิตแพทย์จากกรมการแพทย์

³² นัทธี จิตสว่าง ก (ม.ป.ป.). *หลักทัณฑ์วิทยา: หลักการวิเคราะห์ระบบงานราชทัณฑ์*. หน้า 133-134.

ในกรณีที่นักโทษเด็ดขาดที่ได้รับการปล่อยตัวไป เนื่องจากการลดวันต้องโทษจำคุก หากไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขการคุมประพฤติข้อหนึ่งข้อใด นักโทษเด็ดขาดผู้นั้นอาจถูกจับมาอีก โดยไม่ต้องมีหมายจับหรือหมายจำคุก และนำกลับมาจำคุกต่อไปตามกำหนดโทษที่เหลืออยู่

คณะกรรมการลดวันต้องโทษจำคุกมีอำนาจในการดำเนินการส่งถอนวันลดวันต้องโทษจำคุกที่ยังเหลืออยู่และจะลงโทษทางวินัยอีกด้วยก็ได้ เรือนจำจะเป็นผู้สำรวจนักโทษเด็ดขาดที่เข้าหลักเกณฑ์ลดวันต้องโทษจำคุกก่อนปล่อยตัวคุมประพฤติล่วงหน้า 6 เดือนหรือมากกว่าก็ได้ แต่ไม่ควรเกิน 1 ปี เพื่อรวบรวมเอกสารและผลการสืบเสาะข้อเท็จจริงเกี่ยวกับที่อยู่และผู้รับอุปการะหลังปล่อยเพื่อนำเสนอคณะกรรมการกรมราชทัณฑ์พิจารณาอนุมัติให้ปล่อยตัวเมื่อมีวันลดโทษสะสมเท่ากับโทษที่เหลือ การพิจารณาจะทำทุกเดือนหากไม่ไปกระทำผิดวินัยเสียก่อน

โดยหลักการพิจารณาของคณะกรรมการดังกล่าวจะใช้มติเสียงส่วนมาก จากหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าการพิจารณา การคัดเลือก เป็นการดำเนินงานโดยฝ่ายบริหาร ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวที่แต่งตั้งขึ้นมานี้จะเป็นผู้พิจารณาว่านักโทษคนใดสมควรที่จะได้รับการลดวันต้องโทษจำคุก แม้จะมีการพิจารณาหลายขั้นตอนแต่ก็เป็นการพิจารณาโดยอำนาจเด็ดขาดของฝ่ายบริหาร โดยไม่มีกระบวนการพิจารณาตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจากหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ไม่สอดคล้องกับหลักในการคุ้มครองสิทธิของนักโทษอย่างแท้จริง แม้ในกระบวนการยุติธรรมนั้นทุกขั้นตอนเราไม่อาจหลีกเลี่ยงการใช้ดุลพินิจของการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐได้ แต่การใช้ดุลพินิจดังกล่าวของเจ้าหน้าที่นั้นต้องมีการควบคุมและมีกลไกในการตรวจสอบดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ได้ โดยถือเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาแม้จะอยู่ในขั้นตอนของชั้นบังคับโทษ

3.4 การลดวันต้องโทษจำคุกในประเทศฝรั่งเศส

การลดวันต้องโทษจำคุกในประเทศฝรั่งเศส บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งให้อำนาจคณะกรรมการพิจารณาการลดวันต้องโทษพิจารณานักโทษภายหลังถูกบังคับตามคำพิพากษามาแล้วระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งเห็นว่ามีคุณภาพคดี และสามารถกลับคืนสู่สังคมได้ และเสนอต่อศาลอีกครั้งเพื่อพิจารณาลดวันต้องโทษให้ ซึ่งในหัวข้อนี้จะกล่าวถึงประวัติความเป็นมา และหลักเกณฑ์การลดวันต้องโทษที่ใช้บังคับอยู่ในปัจจุบัน และผลการดำเนินงานในภาพรวม

ความเป็นมาของการลดวันต้องโทษจำคุกในประเทศฝรั่งเศส

ในอดีตประเทศฝรั่งเศส มีการดำเนินการลงโทษแก่ผู้กระทำความผิดด้วยความรุนแรง การลงโทษนั้นจะกระทำเพื่อให้ความยุติธรรมกลับคืนมา รวมทั้งเพื่อให้ศีลธรรมที่ต้องเสื่อมเสียไป

เพราะความผิมนั้นให้กลับคืนมา และเพื่อชู้ทำความหาวคกลัวให้แก่ผู้ที่คิดจะกระทำความผิด³³ ในศตวรรษที่ 18 คนรับใช้ที่ลักทรัพย์ของนายจ้าง แม้เป็นทรัพย์ที่มีราคาเล็กน้อยก็มีโทษถึงประหารชีวิตและในกฎหมายอาญาฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1810 ได้กล่าวถึงโทษที่บังคับให้ทำงานหนักไว้ในมาตรา 15 ว่า “บุคคลที่ต้องโทษบังคับให้ทำงานหนักจะต้องถูกใช้ให้ทำงานต่างๆ ที่หนัก” การบังคับโทษในประเทศฝรั่งเศส แต่เดิมจะนิยมส่งนักโทษไปอยู่ในประเทศราช ซึ่งมีการจำแนกนักโทษว่าจะส่งไปอยู่ในประเทศราชที่ห่างไกลมากหรือน้อยแค่ไหน โดยแบ่งออกได้เป็น 3 วิธีคือ³⁴

1. โทษบังคับให้ทำงานหนัก (Travaux Forcés) ซึ่งอาจมีระยะเวลาตั้งแต่ 5 ปี ถึงตลอดชีวิต มักใช้ลงโทษกับความผิดที่ร้ายแรง เช่น ฆ่าคนตายโดยเจตนา การปลอมแปลงเงินตรา การข่มขืน กระทำชำเรา การลักทรัพย์ประกอบด้วยเหตุร้ายแรง

2. โทษบังคับให้อยู่ในประเทศราช (Relegation) เป็นโทษตลอดชีวิต มักใช้กับการลงโทษผู้ร้ายที่ทำความผิดไม่เจ็ดหลาย

3. โทษส่งออกจากประเทศเดิม (Deportation) เป็นโทษตลอดชีวิตเหมือนกัน แต่ใช้ลงโทษแก่นักการเมืองในความผิดที่ร้ายแรง เช่น ขบถ (เลิกใช้แล้วในปี ค.ศ. 1848)

การลงโทษในระยะแรกจะบังคับให้นักโทษต้องทำงานหนัก เช่น งานขนสินค้าลงเรือและขึ้นจากเรือ งานก่อสร้างทำนบ งานขุดลอกท่าเรือ แต่วิธีการลงโทษเช่นนี้ก็มีข้อบกพร่องหลายอย่างคือ เมื่อพ้นโทษแล้วนักโทษไม่สามารถหางานทำได้ ถูกชักนำไปประพฤติชั่ว และหันกลับมากระทำความผิดอีก จึงเห็นว่าหากส่งนักโทษที่อันตรายไปอยู่ในประเทศราช นักโทษเหล่านี้ อาจกลับตัวเป็นคนดีและอาจทำให้พัฒนาประเทศราชมีค่ายิ่งขึ้น ไม่รบกวนต่อประชาชนผู้สุจริตอีก กฎหมายฉบับลงวันที่ 30 พฤษภาคม ค.ศ. 1854 ได้บัญญัติว่า นักโทษต้องโทษทำงานหนักจะต้องถูกส่งไปอยู่ในประเทศราชในช่วงแรก การราชทัณฑ์ของประเทศฝรั่งเศสจึงกำหนดเอากายาน (Guyane) ประเทศราชของฝรั่งเศสในอเมริกาใต้ อยู่ทางเหนือประเทศบราซิล (Brazil) เป็นที่ตั้งสำหรับนักโทษทำงานหนักไว้ แต่เนื่องจากความร้อนและชื้นและ ภูมิประเทศแห่งนี้จึงเป็นที่ซึ่งโสโครกอาจเกิดโรคภัยได้มากแก่ผู้ไปอยู่ อย่างน้อยแก่ชาวยุโรป นักโทษทำงานหนักที่ถูกใช้ในการถางป่า การสร้างถนน ได้ตายลงเป็นจำนวนนับพันโดยไข้และโรค Scorbut จนประชาชนเกิดความรู้สึกสังสาร และได้มีการเลือกหาประเทศราชแห่งอื่นที่อากาศบริสุทธิ์กว่า (เมื่อ ค.ศ. 1868) คือเกาะนิวแคลโดนี (Nouvelle-Calédonie) ในทวีปโอเชอเนีย (Oceania) ใกล้กับเกาะออสเตรเลีย

³³ เดช เอกต์. (2478). *อาชญาวิทยา* (คำสอนชั้นปริญญาโททางนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). หน้า 3.

³⁴ แหล่งเดิม. หน้า 94-98.

แต่อาภาศในเกาะนี้ดีมาก จนพวกนักโทษทำงานหนักไม่กลัวต่อโทษ และมีนักโทษเป็นจำนวนมากที่คุมขังอยู่ในประเทศฝรั่งเศสได้ทำร้ายต่อผู้คุมหรือต่อเพื่อนนักโทษด้วยตนเอง เพื่อจะได้ถูกโทษทำงานหนักและส่งมายังเกาะนิวเวล-กาเลโดนี ดังนั้นจึงต้องมีการวางระเบียบแก้ไขคือ ประการแรกจัดทำกฎหมายซึ่งทำให้การกระทำของนักโทษดังกล่าวแล้วไม่เกิดผลดังกล่าว โดยบัญญัติให้นักโทษที่ต้องโทษอีกเพราะทำความผิดในเรือนจำนั้น รับโทษทำงานหนักอยู่ในเรือนจำในประเทศฝรั่งเศสเอง (กฎหมายลงวันที่ 25 ธันวาคม ค.ศ. 1880) กับอีกประการหนึ่งได้จำกัดการส่งนักโทษทำงานหนักไปยังนิวเวล-กาเลโดนีลง โดยถือว่าการส่งนี้เป็นเหมือนรางวัลแก่นักโทษทำความผิดครั้งแรกและนักโทษที่ชั่วร้ายน้อย ส่วนนักโทษอื่น นักโทษที่ติดแน่นในความชั่วและที่คัดค้านไม่ได้มันต้องถูกส่งไปอยู่ในกุกยานใหม่

อาจกล่าวโดยทั่วไปได้ว่า โดยมากแล้วเราอาจทำบุคคลให้เป็นคนดีได้ด้วยการให้รางวัลแก่นักโทษนั้นๆ สำหรับความประพฤติดีของเขามากกว่า โดยการทำโทษเขาสำหรับความประพฤติไม่ดีที่เขาได้ทำขึ้น เมื่อนำเอาวิธีให้รางวัลสำหรับความประพฤติดี และการทำงาน และการเรียนดีนี้มาใช้แก่นักโทษแล้ว วิธีนี้จะให้ผลดีและทำให้นักโทษเป็นอันมากอยู่ในระเบียบ ซึ่งถ้าไม่มีวิธีนี้แล้ว อาจกลายเป็นคนไม่ดีไปได้ ในประเทศฝรั่งเศส นอกจากประโยชน์เล็กๆ น้อยๆ บางอย่างให้แก่ นักโทษที่ดี เช่น การอนุญาตให้ซื้อเหล้าองุ่น หนังสือ หรือรองเท้า การอนุญาตให้มีรูปถ่ายของครอบครัวได้ ฯลฯ แล้วยังได้มีบัญญัติและจัดวางระเบียบไว้ก็แต่ภายในรูปของการปล่อยตัวภายในเงื่อนไข (Liberation conditionnelle)

ในประเทศฝรั่งเศสได้มีการแยกเป็นผู้ทำความผิดครั้งแรก และผู้ทำความผิดหลายครั้ง ไม่ชัดเจน พวกแรกอาจถูกปล่อยตัวภายในเงื่อนไขเมื่อเขาได้รับโทษมาแล้ว 3 เดือน ในเมื่อโทษของเขานั้น ต่ำกว่าหรือเท่ากับ 6 เดือน แต่ถ้าโทษของเขาเกิน 6 เดือน ก็จะต้องได้รับโทษนั้นมาแล้ว ครึ่งหนึ่ง สำหรับผู้ทำความผิดไม่ชัดเจนนั้น จะต้องรับโทษมาแล้วอย่างน้อย 6 เดือน ถ้าเขามีโทษต่ำกว่า 9 เดือน และจะต้องได้รับโทษมาแล้ว 2/3 แห่งโทษของเขาในกรณีอื่น

การปล่อยตัวภายในเงื่อนไขจะต้องอาศัยเกณฑ์ความประพฤติดีของนักโทษในขณะที่ถูกจำคุกอีกด้วย ทั้งนี้ก็เพราะถ้าไม่เช่นนั้นแล้วก็น่าเชื่อว่า วิธีการอันนี้จะไม่สำเร็จสมประสงค์ แต่ตรงกันข้าม เราอาจหวังอยู่ได้บ้างว่าบุคคลซึ่งประพฤติดีในเวลาทดลองโดยการต้องถูกจำคุกนั้น จะเป็นบุคคลซึ่งประพฤติดีต่อไปเมื่อถูกปล่อยเป็นอิสระแล้ว

ในประเทศฝรั่งเศสวิธีปล่อยตัวภายในเงื่อนไขนี้ใช้แก่นักโทษหมดทุกคนคือนักโทษถูกบังคับทำงานหนัก นักโทษต้องโทษหนักในเรือนจำกลาง นักโทษต้องโทษเป็นระยะเวลานานหรือระยะเวลาสั้น ผู้ที่ทำความผิดไม่ชัดเจน เช่นเดียวกับผู้ที่ทำความผิดครั้งแรก

การให้รางวัลแก่นักโทษ และการปล่อยตัวนักโทษภายในเงื่อนไข ได้ใช้ในประเทศฝรั่งเศสได้ก่อให้เกิดผลดีแก่การราชทัณฑ์เป็นอย่างมาก ผู้ที่พ้นโทษมักไม่กลับมากระทำผิดซ้ำอีก ต่อมาได้มีการลดโทษให้แก่นักโทษที่มีความประพฤติดี เป็นการระงับผลของคำพิพากษา โดยการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ราชทัณฑ์ เรียกว่าการลดวันต้องโทษ (Des reductions de peines) จะพิจารณาให้แก่นักโทษที่มีความประพฤติดี

ประเทศฝรั่งเศสนั้นเป็นประเทศที่มีวิวัฒนาการในการกำหนดโทษอย่างชัดเจน ซึ่งกล่าวได้ว่า หลัก Individualization ในเกิดขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศฝรั่งเศส และได้แพร่หลายไปยังประเทศอื่นๆ ในเวลาต่อมา

สาเหตุที่ก่อให้เกิดหลักนี้ในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส เนื่องมาจากประวัติศาสตร์ในการกำหนดโทษจำคุกในประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศสมีวิวัฒนาการอย่างเป็นลำดับ โดยในยุคแรกเป็นยุคก่อนมีการปฏิวัติฝรั่งเศสปี ค.ศ. 1789 ซึ่งการกำหนดโทษยังมีลักษณะการกำหนดตามอำเภอใจ ไม่มีหลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษ

ต่อมาหลังปฏิวัติฝรั่งเศส หลังจากมีประมวลกฎหมายใช้แล้วได้มีการบัญญัติถึงอัตราโทษไว้ตายตัว ทำให้ผู้พิพากษาต้องลงโทษภายในกรอบของกฎหมายเท่านั้น ไม่อาจใช้ดุลพินิจในการกำหนดโทษได้เลย

จนเข้าสู่ช่วงสุดท้าย หลังจากใช้ประมวลกฎหมายไประยะหนึ่ง เกิดปัญหาอันเนื่องมาจากการกำหนดโทษของศาลที่ต้องจำกัดตายตัว เคร่งครัด ทำให้ไม่อาจพิจารณาโทษยืดหยุ่นตามความเหมาะสมได้ จึงได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย โดยกำหนดอัตราโทษขึ้นด้าเอาไว้ และเปิดโอกาสให้ผู้พิพากษาสามารถใช้ดุลพินิจได้ตามความเหมาะสม และเป็นไปตามหลัก Individualization ถูกนำมาใช้ในสาธารณรัฐฝรั่งเศสมากขึ้น³⁵

หลักเกณฑ์ในการกำหนดโทษ

หลักเกณฑ์สำคัญที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดโทษ ประกอบด้วยหลัก 3 ประการ ดังนี้³⁶

1. หลักความชอบด้วยกฎหมายของการลงโทษ

ตามหลักการนี้ การกระทำของรัฐจะต้องชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งตราขึ้นโดยองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ ซึ่งหมายความว่า ในความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับราษฎรนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐจะมีอำนาจสั่งการให้ราษฎรกระทำหรืองดเว้นไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่งได้ต่อเมื่อมีบทบัญญัติแห่งกฎหมายให้อำนาจไว้อย่างชัดแจ้ง และต้องใช้อำนาจภายในกรอบที่กฎหมายกำหนดไว้ แม้ในเรื่องที่

³⁵ เศรษฐชัย อันสมศรี. เล่มเดิม. หน้า 56.

³⁶ Federic Jerome Pansier. (1994). *La peine et le droit, Que sais-je?*. อ้างถึงใน เศรษฐชัย อันสมศรี. เล่มเดิม.

กฎหมายให้ใช้ดุลพินิจ (Discretion) ได้เจ้าหน้าที่ของรัฐก็ต้องใช้ดุลพินิจนั้น โดยความสมเหตุสมผล (Reasonableness) ที่สามารถจะชี้แจงเหตุผลประกอบได้

หลักสมเหตุสมผล (Reasonableness) ไม่มีนิยามศัพท์ตายตัวที่ครอบคลุมความหมายได้หมด โดยสาระสำคัญนั้นอยู่ที่ความสำนึกที่รู้จักแยกแยะผิดหรือถูก อย่างไรก็ตามเป็นธรรมหรือไม่เป็นธรรม ความสมเหตุสมผลหมายรวมไปถึงการใช้อำนาจตามอำเภอใจ การปลอดอคติความตรงไปตรงมาในการปฏิบัติหน้าที่ การใช้อำนาจภายในขอบเขตที่กฎหมายให้ไว้และโดยที่กฎหมายระบุไว้เท่านั้น การพิจารณาในเรื่องเฉพาะที่เป็นประเด็นหรือเกี่ยวข้องกับประเด็นการไม่เลือกปฏิบัติ ซึ่งในเรื่องเหล่านี้ แม้ต้องพิจารณาเป็นกรณีๆ ไป แต่ข้อสำคัญจะอยู่ที่การใช้อำนาจในกรอบของกฎหมายโดยสุจริต (Good Faith) คือ ไม่มีการเกินเลยหรือบิดเบือน

ซึ่งหลักความชอบด้วยกฎหมายของการลงโทษดังกล่าวนี้ เป็นหลักที่บังคับให้องค์กรที่มีอำนาจจะกำหนดโทษได้แต่เพียงโทษที่กำหนดไว้ตามกฎหมายและเพื่อวางกรอบในการใช้ดุลพินิจ กฎหมายยังอาจกำหนดอัตราโทษที่จำกัดไว้ในกฎหมายด้วย ดังนั้น ในกรณีที่รัฐสภาได้วางกรอบในการกำหนดโทษให้ผู้พิพากษามีโอกาสใช้ดุลพินิจได้อย่างจำกัด เช่น กรณีโทษที่บังคับไว้ตามกฎหมาย (Pein fixe)

หลักความชอบด้วยกฎหมายประกอบด้วยหลักการ 2 ด้าน คือ การบังคับใช้โทษอย่างใดอย่างหนึ่งตามที่กฎหมายกำหนด และไม่มีการใช้กฎหมายย้อนหลัง หลักการไม่ใช้กฎหมายย้อนหลังนี้ มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับโทษและบทบัญญัติที่ใช้ในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง การตีความกฎหมายในทางเป็นคุณกับผู้กล่าวหา (Retroactivity in mitius) ทำให้มีการบังคับโทษใช้กฎหมายใหม่ แม้ความผิดจะได้มีการกระทำก่อนมีการประกาศใช้กฎหมายก็ตาม ถ้ากฎหมายใหม่นั้นมีบทลงโทษที่เบากว่าถ้ากฎหมายใหม่มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับฐานความผิดจะต้องมีการเปรียบเทียบความหนักเบาของความผิดนั้นๆ เช่น การยกเลิกความผิดฐานออกเช็คไม่มีเงินตามกฎหมายลงวันที่ 31 ธันวาคม 1991 และให้มีผลทันที ย่อมมีผลใช้บังคับกับการกระทำที่เกิดขึ้นก่อนกฎหมายใช้บังคับและศาลไม่มีคำพิพากษา ถ้าการเปลี่ยนแปลงกฎหมายมีขึ้นในส่วนหนึ่งของโทษ จะต้องมีการเปรียบเทียบลักษณะของโทษตามลำดับชั้นของโทษ 3 ระดับ คือ ระดับอุกฉกรรจ์ ระดับกลาง และระดับลหุโทษ ถ้าเป็นโทษในลักษณะเดียวกันต้องพิจารณาลำดับชั้นของโทษในลักษณะและระดับเดียวกัน ปัญหาอยู่ที่โทษขั้นต่ำที่ลดลงแต่โทษขั้นสูงเพิ่มขึ้นจะถือว่ากรณีนี้จะพิจารณาอย่างไร จะใช้บทบัญญัติทั้ง 2 ฉบับ ผสมกัน หรือถือว่ากฎหมายที่มีอัตราโทษขั้นสูงเป็นโทษที่มีระดับอัตราโทษที่ต่ำกว่า จะถือเอากฎหมายที่การลงโทษสูงสุดมีโอกาสน้อยกว่าเป็นเกณฑ์

2. หลักความได้สัดส่วนและความเสมอภาคในการลงโทษ

หลักการกำหนดโทษตามสัดส่วนของการกระทำความผิดโทษที่นี้มีวัตถุประสงค์หลักคือ เป็นการเลือกบทลงโทษที่มีความเหมาะสมกับระดับความหนักเบาของความผิด ซึ่งโดยระบบที่ลงโทษการกระทำความผิดทุกกรณีเหมือนกัน ทำให้อาจกำหนดระบบดังกล่าวได้ว่าเป็นการกำหนดอัตราโทษที่หยาบเกินไป เมื่อมีการนำหลักความได้สัดส่วนมาใช้ก็จะต้องมีการจัดระดับขั้นของข้อเท็จจริงที่จะเข้าสู่การพิจารณาของผู้พิพากษา และระดับของโทษ ซึ่งโทษบางอย่างอาจจะง่ายที่จะจัดระดับ แต่โทษบางกรณีก็จัดระดับยาก ยกตัวอย่างเช่น การให้ทำงานบำเพ็ญประโยชน์สาธารณะ 120 ชั่วโมงนั้น นักหรือเบากว่าการรอลงโทษ โดยผู้พิพากษากำหนดเงื่อนไขการคุมประพฤติ (Sursis probatoire) และโดยเฉพาะการเปรียบเทียบระหว่างโทษจำคุกที่อยู่ระดับที่เหนือกว่าโทษปรับ แต่ในความรู้สึกของคนทั่วไปแล้ว โทษปรับ 1,000 ฟรังก์ ที่มีการบังคับทันทีหนักกว่าโทษจำคุก 2 เดือน แต่ศาลให้รอลงอาญา ดังนั้น ในความเป็นจริงปัญหาจึงอยู่ที่ความหนักเบาของโทษต้องกำหนดโดยหลักการ (In abstracto) ในขณะที่คนแต่ละคนมักจะพิจารณาตามสภาพความเป็นจริง (In concreto) จากผลกระทบที่มีต่อชีวิตทางสังคมของตนการถูกลงโทษยึดใบขับขี่ 1 สำหรับผู้ประกอบการอาชีพมอเตอร์ไซค์รับจ้าง เป็นโทษที่หนักมากเมื่อเปรียบเทียบกับโทษจำคุก 1 ปี แต่ศาลให้รอลงอาญา โทษปรับสถานหนัก สำหรับผู้ประกอบการอาชีพวิศวกรกับกรรมกรมีผลต่างกันมา ระยะเวลา 3 เดือน สำหรับคนหนุ่มอายุ 25 ปี กับคนชราอายุ 85 ปี ก็มีความหมายต่างกันมาก

จากข้อคิดดังกล่าวทำให้ Jeremy bentham วิเคราะห์ความได้สัดส่วน โดยการจัดกลุ่มสภาวะ 32 ลักษณะที่อาจมีผลต่อความรู้สึกหนักเบาของโทษ ซึ่งอาจพิจารณาจากลักษณะทางสุขภาพกายและจิตใจ ลักษณะทางวัฒนธรรม อุปนิสัย ระดับศีลธรรม การนับถือศาสนา ความมีมนุษยสัมพันธ์ การงานอาชีพตามปกติ ฐานะทางเศรษฐกิจ เพศ อายุ พื้นเพเดิมทางครอบครัว ฐานะทางสังคม ระดับการศึกษา ถิ่นที่อยู่ ไปจนถึงระบอบการปกครองของบ้านเมือง

มีผู้วิเคราะห์ต่อไปว่า เป็นเรื่องที่ยุติธรรมหากมีการลงโทษผู้กระทำความผิดสองคนที่มีความชั่วระดับเดียวกันด้วยโทษอย่างเดียวกัน โดยอ้างถึงหลักความได้สัดส่วนของการลงโทษ แต่จะไม่ยุติธรรมที่จะเดินตามแนวทางนี้ ถ้าโดยบุคลิกภาพของผู้กระทำความผิดทั้งสองคนได้รับผลในเชิงความรู้สึกต่อการลงโทษที่แตกต่างกัน เพราะการลงโทษที่เหมือนกันอาจส่งผลกระทบต่อบุคคลที่ถูกลงโทษได้ในสัดส่วนที่ต่างกัน

จากหลักการดังกล่าว ทำให้มีการปรับลดโทษปรับที่จะใช้กับผู้กระทำความผิด โดยพิจารณาจากสภาวะทางรายได้ของบุคคลนั้น รวมถึงการลดระยะเวลาในการจำคุกผู้กระทำความผิด

ที่มีช่วงเวลาในการดำรงชีวิตจำกัด เพราะการเป็นผู้ติดเชื้อโรคร้ายแรงหรือเงื่อนไขในการควบคุมจะดำเนินไปด้วยความยากลำบาก เช่น เป็นผู้กระทำผิดที่ติดเชื้อเอชไอวี

อย่างไรก็ดี มีข้อคัดค้านเกี่ยวกับการยอมรับหลักความได้สัดส่วน โดยคำนึงถึงความเสมอภาคในผลกระทบที่ได้รับการลงโทษอยู่หลายประการ ได้แก่

รูปแบบที่ใช้ในการกำหนดโทษ ย่อมต้องคำนึงถึงลักษณะบุคลิกภาพของผู้กระทำ ความผิดในเชิงนามธรรมทั่วไปเป็นหลักอยู่ก่อน

สำหรับลักษณะบุคลิกภาพเฉพาะตัว ไม่ว่าจะเป็นความยากจนหรือความเจ็บป่วยของผู้กระทำผิด เป็นสิ่งที่ผู้พิพากษาในชั้นบังคับโทษจะเป็นผู้ปรับการบังคับโทษให้เกิดความเสมอภาคในระหว่างนักโทษและจะเป็นผู้ดูแลให้เกิดผลในทางที่เท่าเทียมกัน สำหรับผู้ที่ยากจน ผู้พิพากษาอาจชี้แนะให้ทำความตกลงกับฝ่ายคลังของรัฐ ในขณะที่ผู้ที่เจ็บป่วยก็อาจได้รับการปล่อยชั่วคราวภายใต้เงื่อนไขได้

การได้รับผลจากการลงโทษที่เท่าเทียมกันมักจะก่อให้เกิดผลในทางลบต่อการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันในระหว่างผู้ต้องโทษ นักโทษสองคนที่มีบุคลิกภาพและการกระทำผิดที่คล้ายกันยอมรับได้ยากต่อคำพิพากษาลงโทษที่ต่างกันในระยะเยียด ในทางตรงกันข้ามเขายอมรับว่าการบังคับโทษที่ใช้ในทางปฏิบัติ เช่น เงื่อนไข และการอนุญาตให้ออกนอกสถานที่อาจมีความแตกต่างกันได้

การได้รับผลจากการลงโทษที่เท่าเทียมกันมักจะก่อให้เกิดผลในทางลบต่อการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันในระหว่างนักโทษ นักโทษสองคนที่มีบุคลิกภาพและการกระทำผิดที่คล้ายกันยอมรับได้ยากต่อคำพิพากษาลงโทษที่ต่างกันในระยะเยียด ในทางตรงกันข้ามเขายอมรับว่าการบังคับโทษที่ใช้ในทางปฏิบัติ เช่น เงื่อนไข และการอนุญาตให้ออกนอกสถานที่ อาจมีความแตกต่างกันได้

ผู้กระทำความผิดต้องรู้สึกต่อการได้รับผลร้ายจากการลงโทษตามกฎหมาย

ด้วยเหตุนี้ หลักความได้สัดส่วนในการลงโทษ หรือการคำนึงถึงความเหมาะสมของโทษเชิงหลักการจึงเป็นที่ยอมรับมากกว่าหลักความเสมอภาคต่อผลของการลงโทษ ดังนั้น เมื่อผู้ต้องโทษร้องขอต่อศาลอุทธรณ์ในอังกฤษว่า เขาต้องดูแลบุตรที่ยังเล็ก หรือดูแลภริยาที่กำลังตั้งครรภ์ ผู้พิพากษาจะตอบเขาว่าสถานะที่เขาถูกขึ้นนั้น เป็นเรื่องที่เขาทราบมาก่อนการกระทำความผิดแล้ว และลักษณะเช่นนี้ย่อมต้องพิจารณารวมเข้าไปในเหตุที่มาของการกระทำความผิดด้วย

3. หลักความเสมอภาคตามกฎหมาย

หลักการนี้ปรากฏอยู่ในระบบกฎหมายทั้งหลายเพื่อกำจัดข้อขัดข้องทั้งหลายของผู้กล่าวหาอันเนื่องมาจากฐานะทางเศรษฐกิจ ฐานะทางสังคม ทางเชื้อชาติ ทางศาสนา ทางเพศ หรือทางเผ่าพันธุ์ ในชั้นบังคับโทษนั้น หลักการนี้ช่วยสร้างสมดุลในการวางบทลงโทษที่ต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด กรณีอันเนื่องมาจากนโยบายทางการเมืองที่ทำให้มีการยืดหยุ่นในการยึดใบอนุญาตขับขี่ยานยนต์ เมื่อผู้กระทำความผิดเป็นโซเฟอรัลบรรพบุรุษที่ไม่ยืดหยุ่นทำให้เขาต้องตกงาน อันเป็นการลงโทษที่มีผลรุนแรงสำหรับเขา การยืดหยุ่นเฉพาะผู้มีอาชีพดังกล่าว ย่อมส่งผลกระทบต่อหลักความเสมอภาคเพราะเหตุผลที่อธิบายไม่ได้ว่าทำไมบุคคลบางกลุ่มจึงต้องยกเว้นการใช้โทษทางอาญากับเขา และไม่มีบุคคลใดยึดเอาหลักความจำเป็นในอาชีพเพื่อขอยกเว้นการลงโทษในกรณีนี้ ตรงกันข้ามผู้ประกอบการอาชีพขับขี่ยานยนต์ก่อนได้รับอนุญาตให้ประกอบอาชีพจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ความระมัดระวังสูงยิ่งกว่าผู้ขับทั่วไปที่ไม่ได้ขั้บรยยนต์เป็นอาชีพอย่างเห็นได้ชัดอยู่แล้ว

3.4.1 หลักเกณฑ์การพิจารณาการลดวันต้องโทษจำคุกตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

การลดวันต้องโทษในประเทศฝรั่งเศส ตามประมวลวิธีพิจารณาความอาญาลับปัจจุบัน บัญญัติหลักเกณฑ์ในการลดวันต้องโทษไว้ในมาตรา 721 และมาตรา 721-1³⁷ ดังนี้

³⁷ Article 721 “Une reduction de peine peutetre accordee aux condannes detenus en execution d’ une ou plusieurs peines privatives de liberte s’ils ont donne des preuves suffisantes de bonne conduit.

Cette reduction est accordee par le juge de l’ application des peenes après avis de la commission de l’application des peines, sans qu’elle puisse exxceder trios mois par annee d’ incarceration et sept jours par mois pour une duree d’ incarceration moindre.

Elle est prononcee en une seule fois si l’ incarceration est inferieure a une annee it par fractions annuelles dans le cas contraire. Toutefois, pour l’ incarceration subie sous le regime de la detention proviso ire. Elle est prononcee. Le cas echeant, dans un delai de deux mois a compter de la date a laquelle la condamnation est devenue definitive.

Dans l’ annee suivant son octroi, et en cas de mauvaise conduit du condamne en detention, la reduction de peine peutetre reportee en tour ou en partie par le juge de l’ application des peines après avis de la commission de l’ application des peines.

Pour l’ application du present article. La situation de chaque condanne est exaninee au moins une fols par an.

Article 721-1 “Après un an de detention, une reduction supplementaire de la peine peut etre accordee aux condannes qui manifestent des efforts serieux de readaptation sociale, notamment en passant avec

การลดโทษสามารถทำได้โดยคำพิพากษาของนักโทษเกี่ยวกับการลงโทษในความผิดเดียวหรือความผิดหลายอย่าง โดยจะได้รับอิสระหากพิสูจน์ได้เป็นที่พอใจว่าประพฤติตนดี

การลดโทษนี้ทำได้โดยศาลได้ปรับใช้โทษภายหลังจากมีมติจากคณะกรรมการการพิจารณาลงโทษ เขาจะพิจารณาลดโทษได้มากที่สุด 3 เดือน และในปีถัดไปได้มากที่สุด 2 เดือน

ในกรณีโทษจำคุกน้อยกว่า 1 ปี ศาลอาจลดโทษจำคุกให้นักโทษได้มากที่สุด 7 วันต่อเดือน อย่างไรก็ตามศาลไม่อาจลดโทษให้ได้หากโทษจำคุกขั้นต่ำน้อยกว่า 1 เดือน สำหรับผู้กระทำผิดซ้ำซาก (Récidive) สิทธิประโยชน์ในการได้รับการลดวันต้องโทษจำคุกจะลดน้อยลงเหลือไม่เกิน 2 เดือนสำหรับปีแรก และไม่เกิน 1 เดือนสำหรับปีถัดไป และไม่เกิน 5 วันต่อเดือนสำหรับโทษจำคุกน้อยกว่า 1 ปี

ภายในปีถัดจากมีคำสั่งและในคดีที่ประพฤติดีขึ้นตามคำพิพากษาให้จำคุก การลดโทษนั้นสามารถจะยื่นคำขอได้โดยผู้กระทำความผิดซึ่งถูกศาลลงโทษในความผิดภายหลังจากมีมติให้ลงโทษ

สำหรับการปรับใช้มาตรานี้ ในแต่ละคำพิพากษาที่ปรับใช้จะต้องมีการตรวจสอบอย่างน้อยหนึ่งครั้งต่อปี

นอกจากนี้การลดวันต้องโทษจำคุกแบบปกติ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 721-1 ยังกำหนดให้ ผู้พิพากษาบังคับโทษสามารถลดระยะเวลาจำคุกให้นักโทษเพิ่มเติมได้อีกเท่าหนึ่ง ด้วยเหตุผลพิเศษ คือ ถ้านักโทษได้แสดงให้เห็นถึงความพยายามอย่างจริงจังในการปรับปรุงตัวเอง โดยเฉพาะการแสดงผลงานการผ่านการทดสอบในสถาบันศึกษาหรือมหาวิทยาลัยหรือทางสายอาชีพ หรือการแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าอย่างแท้จริงในการศึกษาหรือการอบรมวิชาชีพ หรือการเข้ารับการบำบัดเพื่อวัตถุประสงค์ในการป้องกันการกระทำความผิดอีก หรือการพยายามที่จะชดเชยความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย

success un examen scolaire. Universitaire ou professionnel traduisant l'acquisition de connaissances nouvelles. En justifiant de progrès réels dans le cadre d'un enseignement ou d'une formation ou en s'efforçant d'indemniser leurs victimes. Sauf décision du juge de l'application des peines, prise après avis de la commission de l'application des peines, les personnes condamnées à un suivi sociojudiciaire comprenant une injonction de soins, et qui refusent de suivre un traitement pendant leur incarcération, ne sont pas considérées comme manifestant des efforts sérieux de réadaptation sociale.

Cette réduction, accordée par le juge de l'application des peines après avis de la commission de l'application des peines, ne peut excéder, si le condamné est en état de récidive légale. Un mois par année d'incarcération ou deux jours par mois lorsque la durée d'incarcération résant à subir est inférieure à une année. Si le condamné n'est pas en état de récidive légale, ces limites sont respectivement portées à deux mois et à quatre.

เมื่อลวันต้องโทษจำคุกแล้ว นักโทษจะได้ออกจากเรือนจำเร็วกว่ากำหนดโทษในตอนแรก ผู้เสียหายอาจจะได้รับความกระทบกระเทือนจากคำสั่งลดระยะเวลาดังกล่าว กฎหมายฝรั่งเศสจึงได้กำหนดเพิ่มเติมว่า ผู้พิพากษาบังคับโทษ ที่ออกคำสั่งลดระยะเวลาลงโทษอาจออกคำสั่งห้ามมิให้นักโทษพบหรือมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เสียหายภายในระยะเวลาที่ได้รับการลดโทษให้ หากนักโทษฝ่าฝืนข้อกำหนดดังกล่าว ผู้พิพากษามีอำนาจสั่งให้นักโทษเข้าเรือนจำได้

3.4.2 บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการลดวันต้องโทษจำคุก

การดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาตามกฎหมายฝรั่งเศสนั้นมีความสัมพันธ์ของการทำงานระหว่างศาลและเจ้าหน้าที่ผู้บังคับใช้กฎหมายตลอดกระบวนการกล่าวคือ ตั้งแต่มีการกระทำความผิดเกิดขึ้น มีการสืบสวนสอบสวนหาตัวผู้กระทำความผิด การพิจารณาพิพากษาคดี และการบังคับคดีอาญากับผู้ต้องโทษจนกระทั่งพ้นโทษ

การพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในประเทศฝรั่งเศสไม่ได้พิจารณาแต่เฉพาะการกระทำ ความผิดเท่านั้น แต่ได้มีการศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้กระทำความผิดอย่างละเอียด ประกอบด้วยในระหว่างการศึกษา ทำให้ฮัยการและศาลได้รายละเอียดเกี่ยวกับการกระทำความผิด และผู้กระทำความผิดอันเป็นประโยชน์ต่อการร้องขอให้ลงโทษและการพิจารณากำหนดโทษที่จะลงแก่จำเลย สอดคล้องกับการลงโทษตามทฤษฎีป้องกันสังคมใหม่ (La defense sociale sociale nouvelle/the new social defense) ของ Marc Ancel ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการฟื้นฟูแก้ไขให้ผู้กระทำความผิดกลับคืนเข้าสู่สังคมหลังพ้นโทษ

สำหรับกระบวนการภายหลังที่ศาลมีคำพิพากษานั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับกระบวนการพิจารณาคดี กล่าวคือ ไม่ใช่กระบวนการที่เป็นเรื่องของหน่วยงานราชทัณฑ์แต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นกระบวนการที่อยู่ในการดูแลรับผิดชอบของศาลซึ่งเป็นผู้มีบทบาทหลักในการพิจารณาอนุมัติให้มีการลดวันต้องโทษ การพักการลงโทษ การจำคุกในระบบกึ่งเรือนจำ การควบคุมตัวโดยทางอิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น ส่วนพนักงานอัยการก็มีบทบาทในการร้องขอและให้ความยินยอมหรือคัดค้านการให้มีการใช้วิธีการดังกล่าว รวมทั้งอุทธรณ์คัดค้านคำวินิจฉัยของศาลด้วย เช่นเดียวกับชั้นพิจารณาคดี ดังได้กล่าวแล้วว่ากระบวนการบังคับโทษในประเทศฝรั่งเศสนั้น มีบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายรวมทั้งศาลซึ่งมีบทบาทหลักในกระบวนการดังกล่าว ดังนั้นจึงสมควรศึกษาว่าบุคคลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการบังคับโทษและการลดวันต้องโทษมีใครบ้าง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส มีบุคคลที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.4.2.1 ผู้พิพากษาบังคับโทษ

ผู้พิพากษาบังคับโทษ (Juge de l'application des peines หรือ JAP.) ซึ่งเป็นผู้พิพากษาประจำศาลชั้นที่ได้รับคำสั่งให้มีอำนาจหน้าที่ในการดูแลผู้ต้องคำพิพากษาให้หรือการลงโทษจำคุก และถูกคุมประพฤติว่าปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ศาลได้กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งนี้โดยมีพนักงานคุมประพฤติคอยให้ความช่วยเหลือ ในการปฏิบัติงานดังกล่าว นอกจากนี้ผู้พิพากษาบังคับโทษยังมีอำนาจในการควบคุมและจัดรูปแบบการบังคับโทษในสถานที่กักขังหรือเรือนจำอีกด้วย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 709-1)³⁸

2.4.2.2 พนักงานอัยการ

องค์กรอัยการซึ่งกฎหมายได้กำหนดบทบาทในการร้องขอและให้ความยินยอมหรือคัดค้านการให้มีการใช้วิธีการดังกล่าว รวมทั้งอุทธรณ์คัดค้านคำวินิจฉัยของศาลด้วย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการขึ้นบังคับโทษของฝรั่งเศสมีลักษณะทำนองเดียวกับกระบวนการพิจารณาในชั้นพิจารณาพิพากษาอรรถคดี³⁹ กล่าวคือเมื่อนักโทษรายใดได้รับการลดวันต้องโทษแล้วหรือ ไม่ได้รับการลดวันต้องโทษก็มีสิทธิอุทธรณ์คัดค้านคำวินิจฉัยของศาลได้โดยมีพนักงานอัยการเป็นผู้ดูแลนักโทษเหล่านี้ในกรณีที่นักโทษเห็นว่าตนไม่ได้รับความเป็นธรรม

2.4.2.3 คณะกรรมการบังคับโทษ

คณะกรรมการบังคับโทษ (La Commission de l'application des peines) ซึ่งประกอบด้วยผู้พิพากษาบังคับโทษเป็นประธาน และมีอัยการแห่งสาธารณรัฐและหัวหน้าเรือนจำเป็นกรรมการ โดยตำแหน่งมีหน้าที่ให้ความเห็นแก่ผู้พิพากษาบังคับโทษเพื่อประกอบการพิจารณาคำร้องเกี่ยวกับการใช้มาตรการต่างๆ แก่ผู้ต้องโทษในระหว่างการบังคับโทษตามคำพิพากษา (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศสมาตรา 712-5)⁴⁰

³⁸ Art. 709-1 Dans chaque tribunal de grande instance, un ou plusieurs magistrats du siège sont chargés des fonctions de juge de l'application des peines.

Ces magistrats sont désignés par décret pris après avis du Conseil supérieur de la magistrature.

Si un juge de l'application des peines est temporairement empêché d'exercer ses fonctions, le tribunal de grande instance désigne un autre magistrat pour le remplacer.

³⁹ อุทัย อาทิวะช. เล่มเดิม. หน้า.152

⁴⁰ Art. 712-5 Sauf en cas d'urgence, les ordonnances concernant les réductions de peine, les autorisations de sorties sous escortes et les permissions de sortir sont prises après avis de la commission de l'application des peines.

Cette commission est réputée avoir rendu son avis si celui-ci n'est pas intervenu dans le délai d'un mois à compter du jour de sa saisine.

2.4.2.4 ศาลบังคับโทษ

ศาลบังคับโทษ (Le tribunal de l'application des peines) มีอำนาจในการพิจารณาวินิจฉัยคำร้องขอลดการลงโทษที่เกินอำนาจของผู้พิพากษาบังคับโทษ (Juge de l'application des peines หรือ JAP.) ศาลบังคับโทษ ในแต่ละเขตศาลอาชญากรรมจะมีการจัดตั้ง ศาลบังคับโทษ ขึ้นเพื่อพิจารณาการปรับใช้โทษในเรื่องที่สำคัญๆ ที่เกินอำนาจของผู้พิพากษาบังคับโทษ องค์ประกอบของศาลบังคับโทษคือ ประธานศาลคนหนึ่ง และผู้ช่วยอีก 2 คนซึ่งถูกเลือกจากบรรดาผู้พิพากษาบังคับโทษในเขตอำนาจศาล การจัดองค์กรแบบศาลบังคับโทษ แท้จริงแล้วคือการให้ศาลทำคำสั่งในเรื่องสำคัญๆ แบบองค์คณะนั่นเอง ในขณะที่เรื่องที่มีความสำคัญน้อยจะให้ ผู้พิพากษาบังคับโทษ ซึ่งเป็นผู้พิพากษานายเดียวมีอำนาจออกคำสั่งได้เอง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฝรั่งเศส มาตรา 712-3)⁴¹

ในการทำคำวินิจฉัยของผู้พิพากษาบังคับโทษนั้น จะต้องมีความเห็นจากสำนักบริหารราชทัณฑ์ประกอบ และจะต้องจัดให้มีการไต่สวนพยานหลักฐานทั้งสองฝ่าย (Débat contradictoire) ในองค์คณะที่ปรึกษา (La Chambre du Conseil) โดยผู้พิพากษาบังคับโทษจะฟังคำร้องของพนักงาน

La commission de l'application des peines est présidée par le juge de l'application des peines ; le procureur de la République et le chef d'établissement en sont membres de droit.

⁴¹ Art. 712-3 Dans le ressort de chaque cour d'appel sont établis un ou plusieurs tribunaux de l'application des peines dont la compétence territoriale, correspondant à celle d'un ou plusieurs tribunaux de grande instance du ressort, est fixée par décret. Le tribunal de l'application des peines est composé d'un président et de deux assesseurs désignés par le premier président parmi les juges de l'application des peines du ressort de la cour.

Dans les départements d'outre-mer, un membre au moins du tribunal de l'application des peines est juge de l'application des peines. Dans le ressort de la cour d'appel de Fort-de-France, un tribunal de l'application des peines est également établi au tribunal de grande instance de Cayenne et est composé d'au moins un juge de l'application des peines. En Nouvelle-Calédonie, en Polynésie française et dans les collectivités de Mayotte et de Saint-Pierre-et-Miquelon, le tribunal de l'application des peines peut être composé d'un seul membre, juge de l'application des peines.

Les débats contradictoires auxquels procède cette juridiction ont lieu au siège des différents tribunaux de grande instance du ressort de la cour d'appel ou dans les établissements pénitentiaires de ce ressort.

Les fonctions de ministère public sont exercées par le procureur de la République du tribunal de grande instance où se tient le débat contradictoire ou dans le ressort duquel est situé l'établissement pénitentiaire où se tient ce débat.

อัยการและข้อสังเกตหรือคำโต้แย้งของผู้ต้องโทษหรือทนายความของผู้ต้องโทษเมื่อผู้พิพากษาได้วินิจฉัยคำร้องของผู้ต้องโทษแล้ว ผู้ต้องโทษ อัยการแห่งสาธารณรัฐ และอธิบดีอัยการสามารถอุทธรณ์คำวินิจฉัยดังกล่าวได้ภายในกำหนดสิบวันนับแต่วันที่ได้รับแจ้งคำวินิจฉัย

ผู้พิพากษาบังคับโทษอาจนุญาตให้นักโทษ ลดวันต้องโทษจำคุกได้โดยไม่ต้องมีการไต่สวน หากได้รับการยินยอมของอัยการสาธารณรัฐและผู้ต้องโทษหรือทนายของผู้ต้องโทษ

จะเห็นได้ว่า บทบาทของศาลฝรั่งเศสในกระบวนการลดวันต้องโทษจำคุกมีความสำคัญอย่างมากเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทยที่กระบวนการลดวันต้องโทษจำคุกนั้นให้ดำเนินการโดยฝ่ายบริหาร ซึ่งตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ยังคงรูปแบบการอำนวยความสะดวกในชั้นบังคับคดีอาญาไว้ทำนองเดียวกับชั้นพิจารณาคดี ศาลจึงมีบทบาทเกี่ยวข้องกับฝ่ายบริหารในการพิจารณาลดวันต้องโทษจำคุก

สำหรับบทบาทของศาลและพนักงานอัยการของไทยในการพิจารณาลดวันต้องโทษจำคุกในชั้นบังคับโทษนั้น ไม่มีอำนาจกระทำได้เลยเพราะขึ้นอยู่กับอำนาจของกรมราชทัณฑ์ซึ่งเป็นอำนาจฝ่ายบริหาร แสดงให้เห็นว่ามาตรการในการลดวันต้องโทษจำคุก ศาลและอัยการไม่ได้อำนวยความสะดวกในชั้นบังคับโทษ ดังนั้นในชั้นนี้ จึงเห็นควรปรับปรุงแก้ไขพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2479 โดยบัญญัติโดยกำหนดให้ศาลมีอำนาจในการตรวจสอบอีกครั้งหนึ่ง และอัยการมีสิทธิอุทธรณ์คัดค้านความเห็นของศาลเพื่อความยุติธรรม